

STENOGRAFSKE BELEŠKE

PRIVREMENOG NARODNOG PREDSTAVNIŠTVA KRALJEVSTVA SRBA, HRVATA I SLOVENACA.

---

26. REDOVNI SASTANAK

PRIVREMENOG NARODNOG PREDSTAVNIŠTVA

KRALJEVSTVA SRBA, HRVATA I SLOVENACA
DRŽAN U BEOGRADU 27. MAJA 1919. GODINE.

PRESEDAVAO:

Predsednik **dr. Draža M. Pavlović.**

SEKRETAR:

dr. Dragutin Lončar.

Prisutni su bili sva gg. Ministri sem g. ministra pošte i telegrafa.

Početak u 16 i po časova

Predsednik dr. Drag. Pavlović: — Otvaram 26. redoviti sastanak. Izvolite čuti protokol prošloga sastanka.

Sekretar dr. Drag. Lončar: Pročita protokol 25. redovitog sastanka.

Predsednik dr. Drag. Pavlović: Gospodo, ima li ko šta da primeti na pročitani protokol. (Nema.) Objavljujem, da je pročitani protokol primljen.

Izvolite čuti molbe i žalbe upućene Narodnom Predstavništvu.

Sekretar dr. Drag. Lončar: saopštava molbe: a.) Milana Balabanovića iz Teočaka, kotar Bihać, da se njegova očevina oduzme od Jove Santrača i njemu dodeli, b.) Joke Milana Balabanovića iz Teočaka, kotar Bihać, moli za godišnju pomoć od 1000. kruna, c.) Steve Gj. Mihajlovića iz Vilandrića, da se nadje puta i načina, da se gradjanstvu pomogne. d.) Žitelja sela Risovca, sreza Petrovca, okrug Bihać, za besplatno sejanje duhana ove godine na svojim zemljištima. e.) Odbora ratnika i interniranih iz Varoši Čačka, da se porodicama osigura bolja budućnost.

Predsednik dr. Draža Pavlović: — Gospodo, ove ćemo molbe i žalbe uputiti odboru za molbe i žalbe.

Izvolite čuti zakonski predlog o budžetskim dvanajstinama,

Sekretar dr. Drag. Lončar: Čita predlog zakona o budžetnim dvanajstinama za mjesec juni, juli i august, koji glasi:

Privremenom Narodnom Predstavništvu

Pošto krediti odobreni zakonom od 10. maja ove godine prestaju važiti 31. ovog meseca, a do toga vremena nije moguće pristupiti rešenju i odobrenju budžeta za 1919/20 god., koji je podnet Narodnom Predstavništvu 23. ovog meseca — to mi je čast podneti predlog zakona o budžetskom dvanaestinama za mesec juni, juli i august tekuće godine.

U prilogu pod .1 ukaz Njegovog Kralj. Visočanstva Naslednika Prestolja od 23. ovog meseca, kojim sam ovlašćen za podnošenje ovog zakonskog predloga.

Molim Narodno Predstavništvo da ga, u smislu čl. 101. zakona o poslovnom redu, izvoli smatrati kao hitan.

Ministar Finansija,

Dr. Momčilo Ninčić s. r.

U ime

Njegovog Veličanstva

Petra I.

Po milosti Božjoj i volji narodnoj
Kralja Srba, Hrvata i Slovenaca

Mi

Aleksandar Naslednik Prestolja

Na predlog Našeg Ministra Finansija, a po sa-
slušanju Ministarskog Saveta, rešili smo i reša-
vamo:

Ovlašćuje se Ministar Finansija da može podneti Privremenom Narodnom Predstavništvu na rešenje i odobrenje predlog zakona o budžetskim dvanaestinama za mesec juni, juli i august 1919. godine.

Naš Ministar Finansija neka izvrši ovaj ukaz.

Beograd, 23. maja 1919.

Ministar Finansija

Aleksandar, s. r.

Dr. M. Ninčić s. r.

Predlog Zakona

o

budžetnim dvanaestinama
za mesece: juni, juli i august 1919. godine

Član 1.

Odobravaju se ministrima tri dvanaestine kredita označenih u čl. 1. predloga zakona o budžetu rashoda i prihoda za 1919/20. godinu t. j. ukupno za mesece juni, juli i august 1919. godine din. 232,296.608·87 i kruna 265,037.694·75.

Član 2.

Članovi 3, 4, 5, 11, 13, 18, 20, stav II. člana 22., članovi 24, 67, 71, 100 predloga zakona o budžetu rashoda i prihoda za 1919/20. godinu stupaju na snagu i važiće čim se ovaj zakon o dvanaestinama usvoji i obnarodjuje.

Član 3.

Ministar Finansija je ovlašćen da naredjuje i vrši naplatu poreza i svih drugih državnih prihoda saobrazno zakonima i uredbama, koje postoje.

Član 4.

Ovaj zakon stupa u život kad ga Kralj potpiše a obaveznu snagu dobija kad se obnarodjuje.

Ministar Finansija,

Dr. M. Ninčić, s. r.

Predsednik Dr. Drag. Pavlović: Ovaj će se predlog uputiti finansijskom odboru. Sad izvolite čuti, gospodo, molbu za odsustvo.

Sekretar dr. Drag. Lončar: Pročita molbu dra Mažuranića, koja glasi:

Telegram

Narodnom Predstavništvu

Beograd

Radi bolesti molim dopust od 15 dana:

poslanik **Dr. Mažuranić.**

Predsednik dr. Drag. Pavlović: Odobravaju li gospoda poslanici, traženo odsustvo? (Odobravaju.)

Izvolite čuti interpelacije.

Sekretar dr. Drag. Lončar: Saopštava interpelaciju: a.) Milana Marjanoviću, na gospodina Ministra Vojnog o tome, koliko je brodova torpiljirano i kad i koliko je Srba propalo na istima b.) Milana Marjanovića na g. ministra finansija o nepoloženim računima pojedinih blagajnika. c.) Milana Marjanovića na g. Ministra unutrašnjih dela o sudbini one dece, koja su povedena iz Srbije na Krf; d.) Josipa Bojinovića na g. Ministra za ishranu i Obnovu zemlje o prodaji šećera narodu sreza Jadranskoga i zloupotrebama od strane g. Ilije Josimovića, narodnog poslanika.

(Vidi ove interpelacije na kraju sastanka.)

Predsednik dr. Drag. Pavlović: Gospodo ove će se interpelacije staviti na dnevni red kad gospoda ministri budu odgovorili, kad će na njih odgovoriti.

Izvolite čuti izveštaje gospode Ministara, kada će odgovarati na pitanja i interpelacije.

Sekretar dr. Lončar: Saopštava izveštaj, a.) Predsednika Ministarskog Saveta, da će na pitanje g. Dakovića odgovoriti kad bude stavljeno na dnevni red. b.) Ministra Trgovine, da je interpelaciju g. Živojina Zlatića o trgovini zejtina na Krfu uputio Ministarstvu iskrane i obnove zemlje kao nadležnom. c.) Ministra Trgovine, da će na interpelaciju g. Biankinia o pripremama za naše pomorstvo odgovoriti sa g. Ministrom saobraćaja, kad on to bude odredio.

Predsednik dr. Drag. Pavlović: Sada izvolite čuti jednu ostavku.

Sekretar dr. Drag. Lončar: Pročita ostavku g. Ivana Meštrovića, narodnog poslanika.

Gospodine Predsjedniče!

Čuo sam da sam izabran u Privremeno Državno Vijeće kao zastupnik iz Dalmacije, sa g. Drom. Vukotićem kao zamjenikom.

Ne dobivši o tome nikakva službena saopštenja, mislio sam da moj zamjenik može da zauzime moje mjesto u Državnom Vijeću.

Medjutim kako saznajem, opet po pričanju, zamjenici ne mogu zastupati dotične zastupnike dok su ovi živi.

Pošto smatram da ja nisam za politiku, a s druge strane da ne bi i dalje ostalo nepopunjeno ovo mjesto u Državnom Vijeću koje je bilo meni namijenjeno, pa Vas molim da primite na znanje moju ostavku i da učinite da se to mjesto popuni kako predviđaju odredbe toga Vijeća.

Molim Vas u isto vrijeme da izvolite biti tu mač moje duboke zahvalnosti kod onih, koji su mi poklonili toliko povjerenja birajući me na tako važno i toli časno mjesto.

Primate, Poštovani gospodine Predsjedniče izraz mog odanog poštovanja

Meštrović, s. r.

Predsjednik dr. Drag. M. Pavlović: Ova će se ostavka uputiti verifikacionom odboru.

Izvolite čuti izvještaj verifikacionog odbora o poslaniku Urošu Brkiću.

Sekretar dr. Lončar: Čita:

Narodnom Predstavništvu

Povodom smrti narodnog poslanika dr. Petra Jovičića imao bi se pozvati u Narodno Predstavništvo, prema čl. 12 poslovnika, njegov zamjenik.

Verifikacioni Odbor je ispitivanjem službenih akata 101. Redovnog Sastanka Narodne Skupštine od 21 decembra 1818. godine uvideo, da je Srpska Narodna Skupština zamjenikom Dr. Petru Jovičiću odredila g. Uroša Brkića.

Stoga Odbor jednoglasno predlaže da Narodno Predstavništvo g. Uroša Brkića pozove na mesto upražnjeno smrću pokojnog Dr. Petra Jovičića.

Beograd, 27. maja 1919.

Sekretar

Predsjednik Odbora

Krizman.

D. Pečić.

Članovi: Dr. Lončar, Uroš Lomović, Bor. J. Popović.

Predsjednik dr. Drag. M. Pavlović: Ovaj će se izvještaj staviti na dnevni red sutra.

Gospodo, meni je prijatna dužnost, da vam saopštim, da je predsjednik Američkih Država g. Wilson izvoleo odgovoriti na telegram, koji sam u vaše ime poslao Njemu. Taj je odgovor učinio preko g. poslanika Vesnića. G. poslanik Vesnić mi je poslao o tome ovaj telegram: „Predsjednik Wilson umolio me je, da izjavim predsedništvu naše skupštine njegovu toplu zahvalnost na poslati telegram, uveravajući ga, da ga je on lično uzeo u razmatranje (Burni usklici, pljesak: „Živeo Vilson! Živela Amerika!“) Gospodo, pre nego što predjemo na dnevni red ima nekoliko gospode poslanika, koji hoće da stave pitanja na razne ministre. Tako gospodin Kristan stavlja pitanje na gospodina Ministra saobraćaja.

G. Ministar saobraćaja nije tu.

Sad drugo je pitanje g. poslanika Milutina Dragovića na g. Ministra unutrašnjih dela. G. Dragović ima reč.

Predsjedniku Privremenog Narodnog Predstavništva

Beograd.

Molim predstavništvo da izvesti Ministarstvo Unutrašnjih dela, da ću u idućoj sednici u

smislu čl. 66. zakona o poslovnom redu a u vezi čl. 80. istoga zakona uputiti kratko pitanje zašto mi nije odgovoreno na upućeno pismeno pitanje o pomoći nevoljnim u okrugu vranjskom, koje mu je dostavljeno preko predsedništva 10. IV. 1919. god.

24. V. 1919. god.

Beograd.

Mil. P. Dragović s. r.
nar. poslanik.

Milutin Dragović. Ja sam još 10. aprila ove godine uputio jedno pitanje gospodinu Ministru unutrašnjih Dela, u kome sam mu izložio stanje materijalno i moralno izvesnih krajeva u okrugu vranjskom. Sa žalošću moram da konstatujem, da i ako je prošlo petdeset dana, odkako sam to pitanje uputio, a 6 do 7 mjeseci otkako je naša državna uprava došla u ove krajeve, da nijedan činovnik kakve državne komisije nije još došao tamo, da vidi bedno stanje onoga naroda, koji je izmrcvaren, ubijan i paljen još 1917. godine, koji se sa golim rukama i sa štapom u ruci branio od zločinstva bugarskih zavojevača. Tamo u 1917. godini, prilikom poznate pobune, 1318 duša, koje žena a koje dece, bilo je pobiveno i to samo u srezu Jablaničkom; 2436 kuća je popaljeno a 2436 porodica ostale su bez krova nad glavom. 18.000 duša ima koje su upućene danas da pruže ruke i da traže pomoć od države; 11.270 i nekoliko duša ima, koje su isprebijane i vuku se i dandanas kao prebijene zmije iz stana na polju, jer su ih Bugari na mrtvo ime isprebijali.

Pitam gospodina Ministra, dali su mu njegovi organi iz okruga Vranjskog ovo predstavili i dali li mu je to poznato. Molim ga, isto tako, da mi odgovori zašto mi dosada bar pismeno nije odgovorio, šta je preduzeo po ovom pitanju, koje sam uputio još 10. aprila o. g.

Predsjednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč gospodin Ministar Unutrašnjih Dela.

Ministar Unutrašnjih Dela Svetozar Pribičević: Prema instrukcijama, koje imaju od Ministra Unutrašnjih Dela, sva okružna načelstva izveštavaju mene o stanju u odnosnim okruzima, pa se ti izveštaji šalju u izvodu svima nadležnim Ministrima. Pitanje pomoći u dotičnim okruzima spada u kompetenciju drugog Ministra a ne u moju kompetenciju. Mogu da uverim gospodina poslanika, da je državna vlast pripravna da sa svoje strane učini sve, što se može da se ublaži beda koja tamo vlada, i mogu ga uveriti o tome, da su upravne vlasti izvršile svoju dužnost u toliko, što su verno ocrtale tamošnje stanje. Što gospodin poslanik nije dobio i odgovor na to svoje pitanje, razlog je u tome, što

je iz moga ministarstva odgovoreno, ne vodeći računa o tome, da je on tražio pismen odgovor. Odgovoreno je, u koliko se sećam, Narodnome Predstavništvu, a mislim da i ja imam ovde akta, da će mu se odgovoriti na ovo pitanje onda, kad se ono stavi na dnevni red, jer se pogrešno razumelo, da je to interpelacija a ne pitanje, na koje se traži samo pismeni odgovor. Kad sam se uverio o toj zabludi, ja sam povodom nekih konkretnih pitanja, koja se tiču samo moga resora, ponovio pitanje na okružnog načelnika i rezervisao sam, da gospodinu poslaniku pismeno odgovorim, kako je on i tražio u svome pitanju, čim dobijem ovaj odgovor, a nadam se, da ću ga uskoro i dobiti.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Ima reč gospodin Dragović.

Milutin Dragović: Meni je bio cilj, da mi gospodin Ministar na moje pitanje odgovori pismeno, kao što sam i tražio u svome pitanju. Na izjavu gospodina Ministra, da mu je ovo pitanje nenadležno upućeno, imam da kažem to, da su po moje mišljenju na prvom mestu policijske vlasti ti organi, koji imaju da podnesu izveštaj Ministru Unutrašnjih Dela o stanju stvari, pa tek onda on da podnosi taj izveštaj svojim kolegama u ministarskom savetu.

Ja mislim, da je dužnost današnje vlade da se što pre pošlje pomoć tome narodu, koji je toliko stradao od bugarskih zverstava. Stoga se i nadam, da će gospodin Ministar sa svoje strane preduzeti sve što je potrebno, da se tomu narodu što pre pritekne u pomoć u njegovoj velikoj nevolji i da će se zauzeti kod dobrotvornih društava i misija te otidu i pruže pomoć onde, gde je neophodno potrebna, i gde je narod željno očekuje.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Na redu je pitanje gospodina poslanika Aca Bogdanovića na g. Ministra Vojnog.

Predsedništvu Privremenog Narodnog Predstavništva.

Čast mi je izvestiti Predsedništvu Privremenog Narodnog Predstavništva da ću na sednici od utorka, 27. maja, staviti na gospodina Ministra Unutrašnjih Dela ovo pitanje:

1. Da li je gospodinu Ministru Unutrašnjih Dela poznato zašto je obustavljen izgon stranaca iz Bosne i Hercegovine;

2. Da li je poznato da se i oni stranci, koji su pravomoćno izagnani vraćaju iz Zagreba i Vinokovaca natrag;

3. Ako mu je to poznato, kakvi su razlozi bili mjerodavni za unošenje tih odluka i šta go-

spodin Ministar misli preduzeti da se izbriše veoma rdjav utisak, koji je izazvala ta najnovija mjera vlade kod stanovništva u Bosni i Hercegovini?

Čast mi je zamoliti Predsjedništvo Privremenog Narodnog Predstavništva, da izvoli čim prije dostaviti ovo pitanje nadležnom Ministru.

Beograd, 25. maja 1919. god.

Aca Bogdanović,
narodni predstavnik.

Dr. Aca Bogdanović: Ja sam to pitanje odgodio u sporazumu sa g. Ministrom Unutrašnjih Dela, pošto sam stavio jedno slično pitanje na g. Ministra Vojnog. A pošto g. Ministar Vojni nije u stanju sad odgovoriti, to odustajem.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Odustajete li i od drugog pitanja koje je u vezi s tim pitanjem?

Dr. Aca Bogdanović: Da, odustajem.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Drugo je pitanje narodnog poslanika g. Velje Vukičevića, na g. Ministra Vojnog.

Gospodine Predsedniče!

Čast mi je izvestiti Vas, da ću, u smislu Poslovnika, uputiti g. Ministru Vojnom, na prvoj narednoj sednici pitanje o tome: da li je spremljen projekat, po kome se svi rezervni oficiri, koji nisu ukazni činovnici, razrešavaju od dužnosti rezervnih oficira, i ako to postoji, onda imali su vlada i Ministar Vojni preduzeti da ti mnogobrojni rezervni oficiri ne ostanu, bez sredstava i izdržavanja, od jednom na ulici.

26. maja 1919. god.

Narodni poslanik

Beograd.

Velja Vukičević.

Velja Vukičević: Ja imam da uputim pitanje na g. Ministra Vojnog. Izvešten sam da se u Ministarstvu Vojnom sprema projekat o razrešenju rezervnih oficira, koji nisu državni činovnici. Broj tih rezervnih oficira je vrlo veliki, i njihovo stanje moglo bi se podeliti na ljude, kojima bi ovo razrešenje dobro došlo sad, i na ljude, kojima je plata rezervnih oficira životno pitanje. U celome svetu ne samo o rezervnim oficirima nego i vojnicima, koji su proveli ove mučne godine na frontu, vodi se računa toliko, da pri izlasku i napuštanju vojske prime izvestan dodatak, izvesnu nagradu, kako bi bar u prvim danima mogli da se povrate u kolosek iz kojeg su dugim ratnim godinama izbačeni.

Rezervni oficiri kod nas nisu takvoga stanja da mogu odmah čim se razreše od dužnosti biti zaposleni i vratiti se natrag na posao koji su pre rata vodili. Posao koga su pre rata obavljali mnogima je zatvoren, jer su radnje zatvo-

rene, radnjice male uništene, imanja propala, tako da treba da prodje izvesno vreme, da mogu početi život, kojim su pre toga živeli. Ja sam zato slobodan da upitam g. Ministra Vojnog da ga zamolim za odgovor, da mi kaže, da li je voljan što god preduzeti, da spremi takav projekat, bilo pri izvršivanju ovoga projekta o razrešenju rezervnih oficira, bilo prilikom demobilizacije, da se ne samo rezervnim oficirima nego i vojnicima, koji su na Solunskom frontu celo vreme proveli izidje na susret pravednom nagradom tako, da mogu obnoviti život i rad, koji su pre rata imali.

Predsednik dr. Drag. Pavlović: Ima reč g. Ministar Vojni.

Ministar Vojni general Stevan Hadžić: Ja mogu da odgovorim g. poslaniku ovo: — To pitanje o razrešenju rezervnih oficira, ješ se ne izradjuje u Ministarstvu Vojnom, a verovatno je, da će se pristupiti toj izradbi zbog toga, što su događaji takovi, da svakog dana očekujemo, da će se moći da se olakša i da se otpusti vojska. Ova pomoć, koja bi imala da se daje rezervnim oficirima, eventualno i vojnicima, bez sumnje svima leži na srcu, da im se pomogne, a to zavisi od finansijskih prilika. Ja sad ne mogu odgovoriti ništa, dok se ne pristupi k izradbi toga pitanja, jer kakve su te prilike ja neznam. Ja kao Ministar Vojni ne mogu odmah da vam odgovorim.

Predsednik dr. Drag. Pavlović: Ima reč g. Velja Vukićević.

Velja Vukićević: Ima jedna stvar, koju Ministarstvo Vojno i Ministar Vojni može i bez pripita Ministra Finansija da svrše jednim delom. To je da oni rezervni oficiri, koji se raportima obraćaju da stupe u vojsku, stalno budu primljeni.

Predsednik dr. Drag. Pavlović: Molim vas, gospodine poslanice, reč je o tome, jeste li zadovoljni odgovorom g. Ministra Vojnog ili ne?

Velja Vukićević (nastavlja): Jer kao god to što čitam ukaze o vraćanju drugih oficira u našu vojsku, tako isto mogli smo čitati ukaze i o vraćanju onih rezervnih oficira, koji su bili na solunskom frontu. Jedan deo toga pitanja dake može se raspraviti. Na svaki način da je ovo veliko Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca dužno da se postara o vojnicima i rezervnim oficirima koji su pogotovo snosili ceo rat.

Predsednik dr. Drag. Pavlović: Gospodo, pre nego što predjemo na dnevni red ja pozivam gg. poslanike, koji se nisu zakleli, da se zakunu. Gospoda sveštenici su ove.

Laza Popović: Ja bih hteo da govorim pre toga.

Predsednik dr. Drag. Pavlović: Niste se prijavili za reč.

Laza Popović: Koliko ja znam naš poslovnik, nikada se mi ranije ne prijavljujemo za reč, već svaki ima pravo da govori, onda kada se za reč prijavi.

Predsednik dr. Drag. Pavlović: Nije tako g. Popoviću, morate se prijaviti pismeno 24 sata ranije. Nemate reč g. Popoviću.

Gospodo, ja pozivam gg. poslanike, koji se nisu zakleli da se zakunu. To su ova gospoda: Muhamedanci: Husnija Djumrukdić, Šerif Bajram, Sali-Beg-Rasovac. Pravoslavni: Marko Daković, Marko Matanović, Dr. Aleksa Stanišić, Nikola Minić, Serafim Krstić, Teleko Popović, Grigorije Drakalović, Jordan Babanović, Milan Topalović, Andjelko Nešić, Vasa Bogojević, Mladen Popović, Dr. Aleksandar Pavićević, Krsta Gjorgjević, Milan Protić, Antonije Todorović, Toša Popović, Serafim Popović, Gligorije Anastasijević, Rista Trajković, Nikola Drmančić, Dr. Mihajlo Suškalović, Dr. Radoje Jovanović, Lazar Damjanović, Spasoje Piletić, Uroš Brkić, Rista Jojić. Katolici: Dr. Steva Vojnić-Tunić, Richard Kraus i Don Juraj Biankini. Isto tako i onu gospodu, koja se dosada nisu zaklela, molim da se sada zakunu.

Za ovim je sveštenik prota Nikola Božić zakleo poslanike pravoslavne vere i sveštenik, otac, Solan Matković poslanike katoličke vere: Stipana Vojnića-Tunića, Krausa i Biankinia, a muftija beogradski zakleo je poslanike muslimanske vere: g. Husniju Djumrukdića, Šerifa Bajrama i Sali-beg Rasovca.

Posle zakletve.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: Gospodo, sada prelazimo na dnevni red. Na dnevnom redu je interpelacija g. Koraća i drugova o zabrani proslave 1. maja.

Ima reč gospodin Korać.

Vitomir Korać: — Gospodo poslanici, ove godine zabranjena je radnička proslava 1. maja u čitavoj našoj državi. Zabranjena je dosada neobičnim putem, jednim zaključkom ministarskog saveta, jednom motivacijom, koja nije bila jasna niti za one, kojima se proslava zabranila, a niti za druge, koji tu proslavu motre sa strane. Zabrana sama došla u zadnjem času, u momentu, kada su u širokim radničkim masama pripreme za proslavu 1. maja bile u veliko već gotove, i što je sasvim naravno, tim je više onda izazvala veće iznenadjenje i ogorčenje u radničkim redovima.

To je ogorčenje izazvalo radi toga, gospodo moja, u prvom redu jer proslava 1. maja za

30. godina kako se slavi od uvek i vazda bila je jedna kulturna proslava, proslava za socijalno, političko i ekonomsko izdizanje radničke klase. U prvom redu ta proslava je namenjena izvojevanju osmočasovnog radnog dana. I sada kada se ta proslava u velikoj mjeri udomačila po čitavome svetu, u momentu kada se osmosatni rad uzakonjuje čak i međunarodnim mirovnim ugovorima, u tom momentu dolazi naša vlada i zabranjuje ovu proslavu, i tako u velikoj mjeri, zapravo, provocira jedno veliko neraspoloženje u radničkim redovima. Neraspoloženje radi toga, jer je svo radništvo organizovano, disciplinarno i u našim zemljama naučeno na legalnu borbu i na legalnu proslavu 1. maja, pa ne može nipošto da shvati i da razume, koji su pravi i istinski razlozi vodili vladu kod te čudnovate zabrane.

Jer ni ove godine nije se apsolutno nameravalo drukčije — i tečajem moga razlaganja, pokušat ću vam to i dokazati, — da ni ove godine nipošto se nije smeralo od radničke klase koja je organizovana u njenoj ogromnoj većini, da se proslava 1. maja upotrebi u druge svrhe, nego u svrhe manifestacije za političke, kulturne i ekonomske zahteve socijalne demokratije. Zato je sasvim naravno, svaki morao zapitati: zašto je ta zabrana potekla? Izdan je doduše jedan polu-službeni komunike od strane vlade, no koji niti ni u koliko ne daje na pitanje odgovora. Veli se u tom komunikeju, da se ove godine zabranjuje proslava 1. maja, jer je naš vanjski položaj takav, da bi eventualni neredi kod proslave 1. maja mogli izazvati pogoršanje naše međunarodne situacije. Neslužbeno se reklo, i publika, javnost, sistematski je na to bila pripravljena, da se o prvom maju ima nešto dogoditi, da će o prvom maju radnička klasa, radničke organizacije, pokušati izvesti jedan politički prevrat u našoj novoj državi; da će se kod nas pokušati stvoriti vlada radničkih, vojničkih i seljačkih sovjeta. Dakle u neku ruku — to je neslužbeno bilo rasturano i pripovjedano — da je zabrana proslave 1. maja u prvome redu imala poslužiti tome, da se spreči jedan politički prevrat u našoj zemlji. Jednom reči, proslava prvoga maja, zabrana te proslave, imala je sprečiti pobjedu boljševizma u Jugoslaviji.

Gospodo, vi će te biti tako dobri i strpljivi, a i gospodin predsednik će biti tako dobar, pa će mi dozvoliti, da o tome bauku, o toj aveti boljševičkoj, koja se toliko malja na zidu, da progovorim nekoliko reči.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: — Gospodine poslanice, običaj je da se prvo kratko motiviše interpelacija, pa onda odgovara go-

spodin Ministar i tek onda gospodin interpelant govori opširnije o stvari.

Vitomir Korać (nastavlja): — Ja ne želim više govoriti nego sad.

Pobeda boljševizma, gospodo moja, dogodila se kao što znate u Rusiji i shvatanja o boljševizmu i o događajima u Rusiji, bila su vrlo različna. I što se može reći jeste to, da je nepoznavanje događaja i odnošaja u Rusiji, vrlo veliko. Ali jedno što se može nesumnjivo ustvrditi, što se može nesumnjivo reći; jeste to, da je revolucija u Rusiji jedan kolosalan svetski događaj, događaj koji će imati svojih dubokih i velikih posljedica. (M. Marjanović: Jedan skandal!) Skandala je bilo više, gospodine poslanice, a da li je događaj u Rusiji, skandal, o tome se možemo posebno razgovarati. Ja mislim, gospodo, ko god gleda odnose i poznaje istoriju, taj će priznati, da se ovaj veliki svetsko-istorijski događaj, ne može nikako smatrati kao skandal, ali u ostalom, to je lična stvar i shvaćanje g. poslanika.

Taki i veliki svetski istorijski događaj dogodio se pre sto dvadeset godina u Francuskoj. I onda su mnogi ljudi u Evropi, pa i u samoj Engleskoj, vikali: ovo je jedan skandal, ovo je nešto nečuveno što se tamo u Francuskoj događa, i stvorila se velika svetska koalicija protiv toga francuskog skandala, ali danas francuski narod te velike dane svoje revolucije slavi kao veliki nacionalni događaj. Nema ni pomena da je to bio jedan skandal, nego da je to bio jedan veliki, svetski, istorijski događaj, šta više jedan nužan događaj. Prigodom velike francuske revolucije pre sto dvadeset godina, pobedila je jedna nova socijalna klasa — građanstvo, buržoazija, i sva feudalna Evropa onoga vremena vikala je: da je to jedna nečuvena stvar, da su građani Francuske odrubili glavu svome Luji; skandalizirala se na to da je seljak oslobođen feudalizma t. j. proglašen slobodnim čovekom; skandalizirala se rušenjem mnogih ondašnjih socijalnih i društvenih uredaba i privilegija.

Slična stvar dogodila se, gospodo moja, sada u Rusiji, samo se ne diže više samo građanstvo, dolazi na površinu proleterska klasa i naravno, kod ovakvih se događaja, kao ni u velikoj francuskoj revoluciji ne događa sve u rukavicama, i tamo ima svašta, a mi nemamo o svemu ni informacije, ali jedno stoji: da će događaji velike ruske revolucije po prilici biti od istih velikih posljedica za čitavu našu buduću istoriju, kao što su posledice velike francuske revolucije bile od velikog uticaja na razvitak Evrope u čitavom XIX. veku. Može boljševizam u Rusiji i pasti, može i monarhija tamo biti restaurirana, ipak ove velike posledice veli-

ke ruske revolucije u svetu neće i ne mogu izostatati.

I zato, gospodo moja, kad se govori o boljševizmu, nije pametno pod boljševizam smatrati samo proste zločine, prosto divljanje širokih masa naroda, nego se mora pod tim smatrati jedan veliki istorijski fakat, mora se pod tim smatrati da je ova revolucija i ovakove njene forme plod posebnog društvenog razvitka Rusije, pa da je ona i onakva kakva jeste smrtni udarac za današnje društveno stanje ili kako mi socijaldemokrati velimo: smrtni udarac za kapitalistički društveni poredak, koji je u Rusiji dobio jedan takvi udarac, koji će bez sumnje povući za sobom one posledice koje je povukao za sobom udarac na feudalno društvo pre 120 godina u velikoj francuskoj revoluciji.

I zato, gospodo moja, kad se kod nas govori o boljševizmu, mi moramo razlikovati dvoje, moramo razlikovati jedan veliki svetski istorijski događaj i moramo razlikovati onu veliku kampa nju protiv izvesnih nemilih stvari koje su se u Rusiji dogodile, kakvi su događaji redoviti pratilac sviju revolucija, i koji nisu dakle specijalni plod boljševizma. U tome se nemojmo varati.

Boljševizam, to je pobeda krajnje levice u ruskoj revoluciji a ove nemile pojave što prate rusku revoluciju posledica su onoga dugog divljanja ruskog carizma, onog strahovitog zatiranja najboljeg cveta ruskog naroda, one azijske militarističke despotije koja je u Rusiji tako dugo vladala. Boljševizam i čitava revolucija u Rusiji i njene forme su dakle posledica svega toga a ne plod i cilj samog prevrata koji se u Rusiji dogodio.

Ja neznam šta se sve u našim novinama piše o boljševizmu ali jedno mogu reći, da nije zadatak i težnja boljševizma da vrši proste zločine i nasilja, i zbog toga događaji koji se događaju u Rusiji ne mogu se svi upisati na račun boljševizma. I tamo se može svašta događati kao što to biya u svako revoluciji, ali se svi ti događaji, koji su nastupili ne mogu pripisivati jednoj stranci, onoj koja je momentano u revoluciji dobila prevagu. Ako hoćemo biti objektivni, gospodo, moramo to reći, to moramo i imamo pravo i dužnost reći, pogotovo mi koji smo protiv boljševičke taktike i protiv boljševičke teorije i prakse.

Premda je to pobeda radničke klase i proletarijata u Rusiji, gospodo moja, ipak mi, članovi socijal-demokratske stranke u Jugoslaviji, nismo pristaše ni boljševičke taktike ni boljševičke teorije. Zašto gospodo? Zato, jer mislimo da svaka zemlja ima svoje posebne uslove i posebni stepen razvijanja, prema kome stepenu se politička i socijalna borba vodi. Borba socijalna u Rusiji, koja se onako strahovito odigrava, kao što

sam već napomenuo, plod je specijalnog ruskog razvoja. I mi mislimo, da se svaki metod u svakoj zemlji, ne može šablonski svuda prenašati. U Rusiji je radnička klasa bila naterana na ovaj put, naterana strašnom diktaturom, apsolutizmom, terorom i bespravnošću. (Dr. Bertić: A Kerenski?) Nije samo Kerenski tu. To je čitava istorija Rusije od toliko decenija na ovamo! Jest, gospodine Bertiću, ja se ne bojim tome boljševizmu priznati što je istina, pa i brani u njemu ono što je dobro, a zadržavam pravo pokuditi ono, što mislim da nije pravo. Ja ne znam zašto se gospodin Bertić bunio protiv boljševizma u Rusiji, kad se u svoje vrijeme nije bunio protiv magjaronstva u Hrvatskoj, (Žagor. Predsjednik zvonio) jer je bio član većine, koja je podržavala nasilnu vladavinu magjarske feudalne oligarhije I ja mislim, gospodo moja, da nemate nipošto pravo, da mi branite ovde, da govorim, o onome što mislim da je istinito. Imadete pravo uzeti svaki reč i kritikovati, a danas je bar tako jeftino i lagano kritikovati boljševizam. Dakle, gospodin Bertić ima dovoljno puta da me pobija. Prijatelji moji i ja, koji smo u socijal-demokratskom poslaničkom klubu, mi smo mislili da boljševičke teorije za nas u Jugoslaviji specijalno nisu oportune ni opravdane. Naša se zemlja ima da razvija putem demokratskim. Radnička klasa kod nas, bar se veli za sada, ne će bit isključena od izbornog prava, ne će biti isključena od prava koalicije, od slobode štampe i drugih građanskih sloboda. U onim zemljama gde se ne obespravljaju široke mase, široki slojevi naroda, tamo je opravdano legalnim putem boriti se za zahtjeve radničke klase. Eto vidite, gospodine doktoru Bertiću, zašto mi u Jugoslaviji nismo pristaše metoda boljševičkih. (Dr. Bertić: Za sada!) Za sada i dotle, gospodine Bertiću, dokle budemo imali slobode i prava nećemo se hvatati boljševizma. Ali ako vi ustanovite reakciju onda će reakcija izazvati protiv-reakciju. Sasvim naravna stvar!

P r e d s e d n i k dr. Drag. Pavlović: (obraća se gospodinu Bertiću): Gospodine poslaniče, molim vas da budete mirni!

Vitomir Korać (produžuje): Ovi metodi, koje smo mi socijal-demokrate prihvatili u Jugoslaviji, nisu originalni naši metodi. Ti su metodi istaknuti od svih radničkih klasa na kulturnom i demokratskom zapadu, u ekonomsko razvijenim zemljama. Te metode je prihvatila radnička klasa u Engleskoj, Francuskoj, Njemačkoj, Českoj i Njemačkoj Austriji i mi mislimo da su ovi metodi dobri. Nadamo se, da će kod nas demokratske struje zbilja pobjediti — da li sa imenom demokratskim ili bez imena demokratskog to će nam biti sasvim svejedno — ali u stvari kod nas de-

mokracija pobjediti mora, jer to je temeljni zahtjev razvitka ovde na slovenskom Jugu. Mi se uzdamo u tu nuždu razvoja, da će ona pobjediti. Zato, što se mi u to uzdamo, za to odbacujemo tu metodu boljševičku. Stoga razloga, gospodo moja, radnička klasa u Jugoslaviji, osobito u onom dijelu njenom, koji je trpio pod austrijskim režimom, sudjelovala je u našoj nacionalnoj revoluciji, pomogla je rušiti crni austro-ugarski režim (Glas: Sem u Bosni!); stvarala je revolucionarne vlade, sudjelovala u njima, i sudjelovala kod konsolidacije ove države (Glas: Osim u Bosni!). Ja molim gospodina poslanika da se strpi, a ja ću doći i na Bosnu.

Radničkoj klasi je obećano u svima proglašima Narodnog Vijeća, da će u novoj jugoslavenskoj državi dobiti potpunu slobodu kretanja, potpunu slobodu štampe, potpunu slobodu sastajanja, izborno pravo i sve druge lijepe stvari. I možete misliti, gospodo moja, na ova velika obećanja, kad je poslije toga došla zabrana 1. maja u čitavoj Jugoslaviji, bez javne i otvorene motivacije, kako se to radnika dojmilo, kako je to uticalo na radnike. Mi se nalazimo, gospodo moja, u jednoj sasvim posebnoj situaciji. Ova svjetska socijalna revolucija, uzdizanje četvrtog staleža, uzdizanje proleterske klase i kod nas, pada zajedno s pobjedom trećeg staleža s pobjedom naše nacionalne revolucije. Mi smo se nalazili još duboko sa svima svojim institucijama u feudalnom režimu. Austro-Ugarska nije bila ništa drugo, nego jedan moderan, okrpjen feudalni režim. Turska oko nas takodje sa feudalnim režimom Jedinina je Srbija bila, koja se feudalnog režima potpuno otresla.

Gradjanska nacionalna revolucija pada kod nas u isti mah sa velikom socijalnom revolucijom u Rusiji. Kod nas se te dvije revolucije komplikuju, križaju svoje račune i puteve i za to kod nas ta dvostruka revolucija, sredjivanje naše nove države ne može biti drugo, nego nacionalno i socijalno. Moraju biti zagarantovane političke slobode i prava demokratska; ali u isto vrijeme moraju biti zagarantovana i socijalna načela, moraju biti zagarantovane duboke socijalne reforme; mora se kod sredjivanja naše države uvažiti ono, što se u Rusiji u velikoj mjeri dogodilo. Jer, događaji u Rusiji odjeknuli su svuda: i u Francuskoj, i u Engleskoj i u Americi. Tamo se događaja kolosalan socijalni prevrat, ma da na miran način.

Ja ne ću u tom pogledu da duljim, da vas ne bih zamarao, ali neke fakte, najkrupnije, moram ipak napomenuti.

Mi vidimo konstituisanje industrijskog parlamenta u Engleskoj, koje ne znači ništa drugo, ne-

go otimanje jednog komada vlasti za radničku klasu. Mi vidimo pobjedu ženskog izbornog prava u Francuskoj, za koje se prije kratkog vremena nije htjelo ni čuti. Mi vidimo uvođenje osmosatnog rada, a to je jedan radnički zahtjev, za koji se još prije par godina mislilo, da je jedna utopija, koja se ne može provesti. Mi vidimo nacionalizaciju rudnika, parobrodarstva i ostaloga što se događa u Engleskoj. Mi čak vidimo, da je Wilson ovih dana izjavio, da se industrija u Americi mora demokratizirati. Šta to znači? Znači ono isto što se u Rusiji dogodilo, samo na drugi način, engleski način, polagano, postupno, jednim evolucionističkim putem događa se i na ekonomski kulturno razvijenom zapadu. Događa se to elementarnom silom pod gorostasnim utplivom svjetsko-historijskog događaja u Rusiji. Jer nema nikaove sumnje, da kao što su političke slobode i opšte izborno pravo, gradjanska ravnopravnost i gospodstvo buržoazije osvojile svijet poslije velike francuske revolucije, da će tako isto socijaliziranje industrije i ostali opravdani zahtjevi radničke klase osvojiti svijet poslije velike ruske revolucije, da će iza nje slijediti postepena pobjeda socijalizma. To mi moramo znati i proti toga naravnog razvitka se ne samo ne smemo odupirati, već moramo pitati kako i na koji način da se to provede; i kod nas, kada to već mora neizbježno doći, jer to je tako sigurno kao što je danas dan svetao.

I naravno, gospodo, kad se naprazno više samo na boljševizam, tim se onda u velikoj mjeri nastoji zaseniti one velike socijalne nove puteve koje ruska revolucija u Evropi stvara, pa se te događaje prikazuje samo u onome smislu kako se kod nas čini, kako se kod nas o tome boljševizmu govori, kao na pr. o nekom komuniranju žena, i druge gluposti.

Ali, gospodo, postoji i jedna tendencija kad se samo tako govori i piše o boljševizmu. Piše se najviše o nemilim pojavama, koji se i drugdje svakodnevno događaju. I to se prikazuje kao boljševizam, kao rezultat velike ruske revolucije i to se upotrebljuje na nas, prikazuje se kao jedan deo težnji radničke naše klase što ide za socijalnim napretkom i proglašuje se kao tu sve kao takov — vaš — boljševizam. Čak smo čuli ovdje da je i ona nevina naša agrarna reforma — boljševizam. Ako radnici traže bolju nadnicu, i to je boljševizam, i za sve što se traži od dole to se kratkim putem odbija i kao boljševizam. Te je sudbine bila ovogodišnja proslava 1. maja. Ona se zabranila kao politička manifestacija, kao nešto, što smeta konsolidovanju naše države, kao nešto što teži za prevratom i za uvođenjem krajnje izrasebine jedne revolucije. Šta smo sve čuli,

šta se sve tobož sprema prigodom proslave 1. maja? Čuli smo na pr., — sad idem na Bosnu, — da u Bosni postoji jedna formalna i potpuna zavera, postoji jedna potpuna urota, da su popisani članovi bosanske vlade, koje su boljševici hteli ubiti. Vele da postoji popis oficira, koje bi trebalo potući i ne samo to, već postoji popis članova boljševičke vlade, koja se trebala organizovati.

Ja neznam hoće li nam gospodin u odgovoru na ovu moju interpelaciju može biti te potpise predložiti. Istraga, koja je povedena u Sarajevu, može biti da je taj materijal iznela ali ja sam čuo da toga materijala nema, ja sam čuo da su to izmišljene stvari, ja sam čuo da su to stvari, koje su stvorile jednu prikazu, u građanskim redovima, stvorilo se jedno duševno raspoloženje, da se u tom duševnom raspoloženju može, tobož, ugušiti boljševički pokušaj za revoluciju a u isto vreme ugušiti slobodu kretanja i političkog života u čitavoj Jugoslaviji. Proslava 1. maja zabranjena je kod nas sa motivacijom, da se spreči nered, ali čuli smo, šta se dogodilo. Tamo, gdje je bila zabranjena proslava, tamo je došlo do nereda i generalnog štrajka, a gdje je dozvoljena, tamo je sve prošlo u miru i redu. U Sloveniji isto tako bila je zabranjena proslava 1. maja, jer je i ta Slovenačka tobož boljševička. Vlada slovenačka dozvolila je proslavu 1. maja i nikakav incidentat u čitavoj Slovenačkoj nije se dogodio.

Gospodo, u Hrvatskoj i Slavoniji bili su zabranili isto tako proslavu 1. maja, ali sremski veliki župan, poznavajući radnike u Sremu, dozvolio je proslavu 1. maja, koja je prošla u najvećem redu i miru. Eto vidite, kakve se stvari kod nas događaju.

I u mnogim mestima bilo je opštinskih poglavara i predstoinika, koji su poznavali naše radnike da neće paliti i ubijati — jer to se kod nas zove boljševizam. To su mirni ljudi i hoće da proslave svoj dan na miru. I tako je i bilo. Jedini izuzetak bio je u Bosni, o kojoj će govoriti moj prijatelj koji su bili u Sarajevu i koje će vam reći šta se u istini tamo dogodilo. Sarajevska čaršija verovala je da će buknuti 1. maja revolucija radnička i da je radnički dom pun oružja i bombi i da je vojska priskočila radnicima (Čuje se: to su tvrdili socijalisti). Videćemo ko je tvrdio, ali ja vam kažem da u Bosni imate još onaj stara crno-žuti režim, koja se pod Potjerkom i Verešaninom izvežbala u stvaranju zavera, u stvaranju svakojakih političkih afera (Zakić: Masa crno-žutih je u socijalistima). Ja molim gospodu da pričekaju doći će i to na red. Stvara se jedna situacija kao da socijaliste zbilja spremaju toga dana revoluciju. Izvela se vojska naoružana sa nekoliko strojnih pušaka i tri topa, opkolila

radnički dom i tamo su aupsili oko 400 radnika, medju njima žene i decu. Premetačinom našli su samo zahrdjali pištolj, pušku, i to je eto bilo to strašno oružje za boljševički ustanak u Bosni. Dakle, gospodo, kao što vidite boljševici u Bosni su bili vrlo dobro naoružani!

Dalje, gospodo, mi znamo da je masa oficira dolazila u radnički dom i pripovedala je kako je vojska uz socijaliste. Ali za kratko vreme, na dan pred 1. maja tih oficira je nestalo. Pitamo se šta je s njima? Ko ih je poslao? Šta su oni tamo tražili? Kako su došli do toga da uveravaju one ljude da su s njima zajedno? Imate, gospodo, sličan slučaj i u Sloveniji. Tamo se čak štampali proglasi i potpisivan je naš kolega Kristan, kao izaslanik radničkog i vojničkog veća u Ljubljani i u kom se proglasu pozivala vojska da položi oružje. U tim proglasima, štampanim u Ljubljani, kao što rekoh potpisivani su naši ljudi. Ko je, gospodo, tu provokaciju vršio? Šta to znači? (Žagor: To ni res!) To će vam reći naši drugovi Slovenci da je to na žalost istina. Kad bi bilo u istini da su se radnici — socijalisti u jednom kraju spremali na prevrate, ja mislim da bi se otkrila ta priprema za te prevrate. I ja ću vam reći šta mislim da ima u stvari premda posvema nisam siguran. Nema sumnje da su se prenašali iz stranih zemalja proglasi boljševički, koji su izdavani u Rusiji ili Madjarskoj. Pokušavalo se i kod nas, kako čujem, uhvaćene su u velikoj meri, ali i ako ih je bilo nipošto nije opravdano optuživati čitavu radničku klasu. Neka se izvidi ko je to uradio, i ako se utvrdi, da se neko borio nelegalnim putem protivio postojećim zakonima, neka ga postigne zakonska kazna.

Ali radi tih proglosa, koji dolaze preko granice, i koji se kod nas čak i putem avijatike bacaju u naše krajeve, kako smo to čitali u našim novinama službenu objavu ministarstva, radi toga čitavoj radničkoj klasi zabranjivati sastanke i proslavu prvoga maja, koja je par eelence proslava kulturna, legalna, ja mislim da to nije bilo opravdano, i da to nije bilo u redu.

Ja idem još dalje i mogu reći, bilo je elementata u samoj vlasti, koji su ovu haiku na boljševizam upotrebili, da se uguši socijalistički pokret u Jugoslaviji. Na primer u Vojvodini i to u ratnom području gde važi ratno pravo, mirno se pustilo od strane vlasti, da se čitave mesece vodi boljševička agitacija. Jedan je čovek držao sastanak u Novom Sadu i otvoreno pozivao radnike na oružje. Novosadska policija tražila je dozvolu, da toga čoveka uapsi i dva meseca nije dobila dozvolu i taj problematički čovek mogao je komotno da ide svuda i da organizuje raznošenje zabranjenih boljševičkih snisa i da sudjeluje

na boljševičkom kongresu sa znanjem beograd-ske policije. Medjutim u isto vreme vlasti u Vojvodini zabranjuju našim agitatorima da drže sastanke, zabranjuju to onima, koji su vodili legalnu borbu, njima se, dakle, onemogućava držanje skupština. I danas se zabranjuju socijalističke skupštine pod firmom boljševizma, kad su vlasti razorile veliki deo naših organizacija nedozvoljavajući im, da održavaju sastanke i da se organizuju.

Šta to znači? — To znači da bi taj pokret nekome dobro došao, jer žele, da se pod firmom boljševizma uguši svako slobodno kretanje radnika i slobodni izražaj mišljenja. U Srbiji, gospodo moja, u oči proslave prvoga maja, dva su čoveka regrutovana i oterana u Makedoniju, a to su Filip Filipović i Živko Topalović. Ti ljudi ili su se držali legalnoga puta borbe ili se nisu držali. Ako su se držali legalnoga puta, zašto ih onda proterivati, zašto se na jedan frapantan način uvlači u vojsku jedan čovek, koji nije nikada ni bio vojnik, a drugi invalid, u oči same proslave prvoga maja? Ako su ti ljudi nešto nelegalno učinili, treba da se dovedu pred sud, da se vidi šta su skrivili. Ovako kako se ode događja, događja se to i u Vojvodini, Hrvatskoj i Slavoniji. Šćepaju ljude ni krive ni dužne, strpaju ih u zatvor, oteraju u Smederevo ili drugu koju varoš bez sudbene istrage, bez jasnih dokaza, da su nešto protiv zakona učinili. Ako neko radi protiv zakona, neka ga kazni zakonita vlast; a ako ne radi protiv zakona, onda neka se niko ne proganja, protiv koga se nikakvi dokazi ne mogu podneti.

Meni se čini, gospodo, da iz ovoga kratkoga stanja stvari možete vidjeti, a mi ćemo čuti i gospodina Ministra Unutrašnjih Dela, i držim, pošto je u Sarajevu ukinut preki sud i više se ljudi ne stavljaju pred sud, da nema materijala, koji bi bio dovoljan za ovako drastične mere od strane vlasti. Meni se čini, gospodo, da je vlada išla sa topovima, da puca na komarce.

Poznato je, da je bilo ljudi, koji su se deklarirali kao boljševici, a specijalno u Bosni. Ali, gospodo, ti vaši revolucionarci u Bosni, samo su teorijski revolucionarci. Nitko ne može tvrditi, da su oni ozbiljno pripremali kakav preokret i kakvu revoluciju i ja ne mogu u to vjerovati i za to je tim više neopravdano, da ih je ovo postiglo. Može bit, da su oni u svomu istupanju činili radikalne fraze. Možda su se nadali, da će doći do socijalne revolucije, ali za progone, mislim, da su nužni konkretni događaji da su nužna fakta. Mi s tim boljševičkim socijalistima stojimo u najvećoj zavadi, a jedan od glavnih naših argumenata je taj da su frazeri, da ne podižu i ne misle na nikakovu revoluciju, nego da samo

zavadjaju radničke klase na jedno neaktivno i sterilno polje, gdje se ništa ne radi. To je fakat i kada meni netko kaže, da su socijalisti u Bosni spremali revoluciju, mi, koji poznamo te ljude, koji su samo navikli da kažu jednu revolucionarnu frazu, pak da onda odu kući da slatko večeraju i mirno spavaju, mi se na to moramo da smijemo. Mislim, da je to isto morala i vlada da učini, a ne da se s ovakvim teškim merama blamira u očima Evrope. Jer nikakvoga velikog boljševističkog pokreta nema. Da imade fraziranja, to nije nikakovo čudo. Nakon događaja u Rusiji i u celomu svetu, to je jedna naravna pojava. I mislim, da je najbolji put, što sam neki dan rekao, ako ih se pustiti, da se ti frazeri u pravomu svetlu pokažu. Treba upotrebiti slobodu štampe i pustiti ih, da kažu slobodno, što hoće, pa da vidimo što hoće i onda će biti jasno, da su to samo gole fraze. Ja znam, da će netko reći, ovaj brani boljševike kao što izvesni advokati brane delikvente, da plediraju za njihovu neubrojivost. Priznajem, da je donekle tako, da je to pravljenje socijalne revolucije i te bombastične fraze sasna neozbiljna stvar. Tim više se čudim vladi, što je tim povodom išla suživati pravo čitave radničke klase, išla je rušiti slobodu udruživanja i štampe. Ja ne mogu drugo naći već tu težnju, da se kod nas suzi politička sloboda. Ne mogu drugoga razloga za to naći. Vidimo, kako cenzura divlja, kako se ne dozvoljalo držati političke skupštine u Bosni i Hrvatskoj bez ikakvoga razloga i sve radi nekoga tobožnjega boljševičkoga pokreta. Ako je boljševički pokret imao kod nas izgleda na uspjeh, bilo je to u novembru, decembru, oktobru i martu, ali sada, kada je celi svet pošao da radi, kada je seljak počeo da ore, kada su se radnici vratili u fabrike i kada se radi na restauraciji našeg ekonomskog i socijalnoga života, doduše vrlo sporo, ali se ipak radi, sada govoriti, da postoji jedna ozbiljna boljševička opasnost, to nije istina, to nije obmana. Da je kod nas bilo boljševizma u vašem smislu, može se govoriti za decembar, ali mi vidimo, da su baš onda radničke organizacije najenergičnije sprečavale stvaranje nereda, koji nisu korisni za konsolidovanje naše nove države, za osiguranje našeg nacionalnog ujedinjenja.

Meni se čini, gospodo, ova put, kojim je vlada udarila vrlo nezgodan, vrlo opasan, jer ovako pravljenje od komarca magarca i pozivanjem na toga magarca, ugušivati slobodu i demokraciju u našoj zemlji, znači unošenje, uvadjanje boljševizma od gore, sprečavanje konsolidovanja naših prilika, to znači sumnjati u našu budućnost, to znači verovati da taj naš narod, koji je u ovakvim teškim prilikama znao sebi izvojevati slo-

bođu, nije kadar da sada konsolidira svoju državu. To znači dati pred celim svetom svedodžbu slabosti, a ja mislim, da mi nismo tako slabi. Takve tendencije i težnje ne postoje u našem narodu, a i ako postoje onda su one neznatne i u tako maloj meri, da vlada nipošto nije smela upotrebiti oružje ovakvog kalibra.

Taj boljševizam od gore, koji je u neku ruku podržavan anarhijom od dolje, koja još vlada, anarhijom, koja nipošto nije posledica kakve svesne namerne političke agitacije boljševika, nego posledica žalosnih prilika, koje je rat kod nas ostavio, prilika, gde je rat uništio najlepša i najpotrebnija sredstva za život i promet. To nezadovoljstvo, koje postoji u širokoj masi, nije plod boljševičke agitacije, nego je plod ratnih posledica i mi to nezadovoljstvo nipošto ne smemo susretati sa ovakvim nerazumevanjem, da na nezadovoljstvo naroda šaljemo vojsku, policiju, preke sudove, žandarne i crno-žutu policiju u Bosni, koja nema druge puteve da se rehabilituje, već da pokaže, kako su spasli Jugoslaviju od velike opasnosti, koja joj se tobož spremala. Veli se, da postoje izvesni crno-žuti elementi, koji su upotreбили socijalnu demokratiju da pomoću nje ometu konsolidovanje naše države.

Gospodo, ja sam svagda lojalan u debati. Ja priznajem, da postoje takvi elementi, ne ću da poričem fakt, ali ću odmah kazati, da su ti elementi tako neznatna manjina, tako neznatnog procenta u našem narodu, da se njima ne može pripisati tolika važnost da oni mogu da sabotiraju našu državu. Treba ih pustiti da izidju na sunce da se pokažu, a ja sam uveren da će ih to najlakše ubiti.

I zato, što vlada nosi veliku odgovornost ne može ovako postupati, kao što je postupila sa proslavom 1. maja, jer mi smo čitali da predstoje nekakvi nemiri, koji će nas blamirati pred Evropom a na kraju krajeva nije ništa izašlo iza toga. Od svega je ispalo, da se tresla brda, rodio se miš. Ništa drugo nije ostalo do samo jedan blamaž. Ako je vlada htela izbeći blamaž na ovaj način, ona ga nije izbegla, a mogla ga je izbeći samo da nije zabranila proslavu 1. maja.

To su razlozi zašto smo mi uputili interpelaciju na Predsednika vlade i Ministra Unutrašnjih Dela. Meni nije poznat sav materijal, koji ima policija u pogledu boljševičke agitacije, koja se unosi sa strane, ali ma kakav on bio, vlada je, pre svega, trpela tu boljševičku agitaciju kroz čitave mjesece u Vojvodini. Ministar policije je čekao čitava dva mjeseca da izda dozvolu za uapšenje jednog čovjeka (Ministar Unutrašnjih Dela: To ne stoji.)

Ja sam stoga slobodan, da uputim ove upite na vladu:

1. Zašto je Ministarski Savet ove godine zabranio proslavu 1. maja i time radničku klasu skučio u njenim političkim pravima?

Ovo pitanje upravljam zato, da znam, koji su pravi razlozi bili za tu zabranu, jer oni razlozi, koji su izbili u javnosti, nisu nipošto opravdani, da se na temelju jedne fame sloboda radničkoga kretanja skuči.

Drugo je pitanje: Kakvi su rezultati ove zabrane?

Mi želimo autentično znati, šta je vlada ovom zabranom polučila? Obavljene su premetacine kod radničkih organizacija u Bosni, zapčeni su spisi, vlada je u stanju da sve to pregleda, i mi sad želimo znati rezultate zabrane, šta je faktički bilo?; i treće pitanje glasi: Kani li vlada u buduće sužavati radničkoj klasi slobodu sastajanja, čime to opravdava i kako to dovodi u suglasje s postojećim zakonima?

Jer, gospodo moja, radničkoj je klasi zabranjena proslava 1. maja i sve što je iza proslave sljedovalo, a to ja smatram kao jedan neopravdan povod, da joj se sužavaju prava i ograniči sloboda u njenom radu na organizaciji i propagandi i u borbi za svoje socijalne ideale. Ako se ta boljševička fama, larma na boljševike, hoće da upotrebi na to da se suzbiju socijalistički pokreti, da se radničkoj klasi u njenom razvijanju, radu i opredjeljenju u Jugoslaviji ograniče prava, onda mi to osudjujemo, jer se tim hodi na vrlo rdjavom putu.

Već davno pre no što je nastala zabrana proslave 1. maja, ja sam to predvideo. Činilo se, da su vrlo dobro došle ovakve stvari, da se kod nas sloboda kretanja radničkoj klasi ograniči. Ja sam to u jednoj skupštinskoj konferenciji pred puna dva meseca otvoreno rekao i molim vas da se setite mojih reči. Zabrana 1. maja je došla, i onda mi sad u Narodnom Predstavništvu imamo dužnost da od vlade tražimo odgovor, šta znači ta zabrana, šta znači ta promena kursa, koja se kod nas ustalila zabranjivanjem skupljanja naroda. Ako je neko nelegalno radio, neka se kazni, stavi pred sud, ali radi toga što je netko nelegalno radio, da se preduzimaju druge jače mere, da se konfisciraju političke slobode, mi ne možemo razumeti nego onako, kako sam vam ja prikazao. Ne možemo biti zadovoljni s tim, da se kod nas sprečava lična sloboda, sad pred izbore za konstituantu. Mi mislimo da vlada u ovom pogledu treba da pokaže kartu. Ovu debatu treba pretvoriti u debatu o kursu vlade, kojim ona ide. Mi mislimo, da sad kad stojimo u oči konstituisanja naše države, uoči izbora za konstituantu, ne smemo pustiti da se zacari reakcionarni režim, koji će inscenirati i političke

afere i na osnovu toga suzavati prava i slobode građana.

Ja ću ove optužbe povući, ali g. Ministar Unutrašnjih Dela mora dokazati da je zbilja zavera boljševička velikog stila postajala i da je uopšte postojala zavera boljševička, koja bi opravdavala ovakve mere. Ako se to ne dokaže, ako to ne čujemo od g. Ministra Unutrašnjih Dela, mi ne možemo nipošto odobriti mere, koje su izazvale zabranu proslave 1. maja.

Tako stvar stoji, ja sam bio možda oštar u svom govoru na adresu vlade a to radi toga, jer sam informiran, da je to bila jedna inscenacija sa strane vlade i bit ću zadovoljan ako gospoda na vladi pokažu, da smo mi na krivome putu i ako nam kažu, da ćemo od sada uživati potpunu slobodu kretanja svi — bez razlike političkih stranaka a pogotovo da se ne će suzavati sloboda kretanja najnižim slojevima, koji danas poslije ruske revolucije moraju tražiti izlazak na sunce, pa svaki koji bi to htio zapriječiti, čini u tom času sudbonosan čin, koji može biti koban po čitavu budućnost naše mlade države.

Predsjednik dr. Drag. Pavlović: Reč ima gospodin predsednik ministarstva.

Predsednik ministarstva Stojan Protić: — Ova je interpelacija, gospodo, kao što vidite, upućena na mene kao predsednika vlade i na gospodina ministra unutrašnjih dela. Gospodin ministar unutrašnjih dela odgovorit će nam na pitanja i delove interpelacije koji se tiču faktičnog stanja pojedinih momenata, koje je gospodin interpelant ovde izneo. Ja ću u svome govoru gledati da vam iznesem opšte razloge, koji su rukovodili vladu da preduzme ovu meru, koja njoj samoj nije bila prijatna. Mi smo i do sada u Srbiji imali proslavljanja 1. maja i dopuštali smo ga. Sada ga nismo dopustili ni u Srbiji a ni u ostalim delovima našega kraljevstva sigurno stoga, što je bilo naročitih razloga za to. Vi, gospodo, znate, da se naša država nalazi u nenormalnim prilikama kao i svaka druga. Mi smo ako ne u ratnom, a to u poluratom stanju. To je već jedan momenat, koji na našu odluku mora uticati. Drugi je razlog gospodo, da se je dogodio pre nedavnog vremena u našem susedstvu jedan prevrat državni, naime u Magjarskoj, i to prevrat takve prirode, koji je na površini istakao ljude, koji otvoreno kažu, da su pristalice boljševizma, da su drugovi gospodina Lenjina i gospodina Trockoga. Taj događaj sam po sebi morao nam je naložiti novu opreznost, jer smo mi komšije, nas jedna tanka linija deli od njih. Ali tamo nije bio samo taj prevrat, nego su iza njega nastale pojave i znaci, koji očevidno pokazuju tendenciju, da se iz Magjarske prenese na našu zemlju to isto seme, da se u naše kraljevstvo

prenese taj boljševizam, koji se bio zacario u Pešti i kome je prva tačka i prvi paragraf zakona bio taj da svakog bez suda sudi, koji se slepo ne pokori onima, koji zasedavaju na čelu vlade.

Mi smo gospodo, i u rukama imali dela agitatora iz tog našeg komšiluka, gde se naši vojnici, naši građani upućuju na to, da ovde stvaraju nered, ili kako oni zovu socijalnu revoluciju. Traži se od naših vojnika, da bacaju oružje i da idu kućama i kaže im se, kako je ta ideja već osvojila ceo svet i zadobila pobjedu na svim stranama. Osim toga, mi smo i ovde u Beogradu i na još drugim tačkama našeg kraljevstva dobiti podatke, koji nesumnjivo utvrđuju, ne ću da kažem ništa više, nego jasne tendencije, da se spremi jedna manifestacija, koja se protivi svim pogodbama jednog dobrog reda u zemlji. Predstavnici toga t. zv. novog pokreta boljševističkog, nama su sasvim otvoreno rekli, — a to će vam još jače i opširnije potvrditi gospodin ministar unutrašnjih dela, — što će oni toga dana da rade u Beogradu, kakve će uzvike da šalju publici, i što će da preporučuju narodu. Mi smo ih pitali, gospodo, mogu li oni nama jamčiti, da će ta procesija ići mirno i tiho, i mogu li se oni odreći takvih uzvika, koje mi dopustiti ne smemo i ne ćemo. Oni nam te garancije nisu mogli dati. Mi smo ranije svaki put, kad smo odobravali ovakvu proslavu 1. maja uvek tražili takve garancije i sporazumevali se s predstavnicima radničkog sveta o tome. Kad smo takav sporazum postigli, mi smo onda proslavu i dopuštali. Kad mi, gospodo, nemamo uverenja ili kad je naše poverenje pokolebano, da možemo 1. maja, danas u poluratom stanju imati red u zemlji, kad mi strahujemo, da toga dana može biti nereda, a kad u isto vreme znamo, da se mi nalazimo, ne samo u poluratom stanju, nego da se baš danas u Parizu rešava naše narodno pitanje, gdje imamo i takvih neprijatelja, koji svaki poremećaj reda kod nas hoće da upotrebe u svoju korist, a protiv naše države, mi smo, gospodo, morali da primimo na sebe tu odgovornost, da se pre zamerimo i gospodinu Koraću i njegovim prijateljima, nego da izložimo državu riziku, pa da toga dana imamo u zemlji nered, koje može naš neprijatelj upotrebiti protiv nas. (Odobranja.) Taj naš narodni neprijatelj ne samo da bi se koristio kakvim faktičnim neredom, da ga upotrebi protiv naše države, nego mi već imamo opipljive dokaze, kako on svaki dan u našoj zemlji izmišlja nered, pa ih upotrebljuje protiv nas kod neobaveštenog sveta, koji je podalje od nas, pa ne može neposredno da zna, što je i kako u našoj državi.

I kad je takvo raspoloženje kod tog našeg neprijatelja; da izmišlja nered u našoj državi, ja

kako bi tek upotrebio one, koji bi se faktički dogodili? To, gospodo, možete zamisliti i vi sami.

To su, gospodo, bili opšti razlozi, koji su rukovodili vladu, da ovu meru upotrebi za ovaj mah a koja je mera, kao što vam rekoh, i za nju samu bila neprijatna, jer je ona već unapred mogla znati šta će na to reći i gospodin Korać i svi njegovi prijatelji. Bilo je, gospodo, dokaza, da među radništvom našim ima, kao što je sasvim lojalno priznao i gospodin Korać, ljudi, koji zbilja nisu dobri ili pravi socijalisti, nego su ljudi, kako se ono sada zovu, komunisti, boljševici, i neznam kakva sve imena još imaju. Gospodin Korać za preporuku nama, a za opravdanje svoje interpelacije kaže da takvih elemenata ima, ali da ih je malo. Jeste, gospodo, oni su, može biti, brojno manji nego drugi, ali ti su elementi vrlo živahni, vrlo agilni, vrlo energični i oni su oteli maha u socijalističkim redovima. (Glasovi: I u Rusiji ih je bilo malo.) Da, i tamo ih je bilo manje i obično se kaže, da manjina vlada nad većinom a ne biva obrnuto, da većina vlada nad manjinom. Mi smo ovde, gospodo, u Beogradu imali takvo stanje, da su baš ti novi elementi sa takvim, po našim shvatanjima, naopakim idejama preovladali i oteli maha, pa su oni druge oterali s mesta na kome su bili, i sami zasedeli na ta najviša mesta, uzevši krmu u svoje ruke.

Sam organ, gospodo, koji u Beogradu izlazi i koji zastupa naše radništvo i koji se zvao „Radničke Novine“, on se sam iz osnova promenio: on se pre zvao „Radničke Novine“, organ socijal-demokratske stranke, a sad se zove: organ socijalističke radničke partije — komunističke — da se ne bi što posumnjalo i da bi se što jasnije obeležilo, da to nisu stare „Radničke Novine“ nego nove „Radničke Novine“. Taj isti organ, gospodo, koji se sada na žalbu naših drugova iz socijalističke stranke tako često zabranjuje, nije, gospodo, bio u početku tako često i tako mnogo zabranjivan, i tek kad sam se ja lično uverio kakve se ideje kroz „Radničke Novine“ proturaju, pronose i propovedaju, tek onda je sa naše strane sledovala naredba, da se one strože i jače cenzurišu. Ja sam se sam lično uverio, kako se tu propoveda nelegalan put i kako se svi oni, koji hoće legalno da se bore za svoje socijalističke ideje u današnjem društvu, nazivaju izdajnicima socijalizma.

Ovo, gospodo, što ja kažem to su fakta i tek na osnovu ovih fakata sledovale su naše odluke. Mi smo, gospodo, ipak u izvodjenju naših mera trudili se da budemo koliko je god moguće blaži i sad zato što smo mi sad n. pr. u Beogradu upotrebili najblaže mere prema njima, gospodin Korać nas kori i kaže: ako je legalno ono što je radjeno niste ih trebali dirati, a ako je nelegalno trebali ste da ih izvedete pred sud. Medjutim mi nismo

učinili ni jedno ni drugo. Mi smo učinili ono što će i nama i njima najmanje škoditi. (Smeh.)

Sad mi, gospodo, dopustite kad je već g. Korać ušao u raspravu toga pitanja, da ja nekoliko reči kažem o tim ruskim boljševicima, i ako Vam moram odmah priznati da nemam svih potrebnih podataka i mnogo materijala da bi mogao konačno svoje mišljenje o tome formulirati. Ali ipak sa onoliko koliko imam, ja mislim, da ću moći da Vam dam malo pravilniju sliku o tome nego što je ona koju Vam je dao g. Korać. Jeste, gospodo, u Rusiji se dogodio jedan zaista veliki događaj koji je nalik na francusku revoluciju, ali je ipak vrlo daleko od francuske revolucije, u to g. Korać može biti uveren, ako nije sad uveren; sigurno će se kroz kratko vreme uveriti. Nesreća je i za nas i za naš narod, i za Rusiju i ruski narod, kao i za celu Evropu, gospodo, što se taj veliki događaj dogodio u najstrašnijem ratu koji je dosad Evropa imala. To je stvar komplikovalo, to je stvar pogoršalo i za Rusiju i za sve nas. (Čuje se: zato je kriv carizam.) I na to ćete dobiti odgovor. Ali pravda zahteva da kažemo, da je ruski carizam nama pomogao (čuje se: tako je.) Mi smo sa svim bili tako skromni, da ostavimo Rusima samim da svoje unutarnje stvari razpravljaju, a mi se u to nismo nikako mešali. Ruski carizam, gospodo i ruski autokratizam jeste jedna naročita, osobena pojava — specijalna pojava, zato je baš i ruska revolucija, i ono što se u Rusiji vidi jedan specijalitet. I sam ruski socijalizam baš zato što se na tome terenu razvio on je drugojačiji od onoga socijalizma koji se u drugom svetu razvijao i za koji drugi svet zna, pa se samo na tome terenu i mogao razviti bljševizam. Ovo ne možete da vidite ni u teoriji ni u praksi na drugom mestu osim u Rusiji, i u onim zemljama koje su na njenoj periferiji i koje imaju istu strukturu socijalnu koju imaju i oni. To je zbilja jedan specijalitet, jedna naročita pojava, gospodo, zbog čega ona i ne može imati ni uticaja, niti će ga imati kao što je imala francuska revolucija u Francuskoj, zato što se teren na kome je on postao razlikuje od baze i osnova na kome se razvija socijalizam u drugim zemljama. Ruski su socijaliste još 60-tih godina stvorili teoriju naslanjajući se na njemačkoga filozofa Hegla kako se pojedini stupnjevi razvitka mogu da preskoče, i oni dokazuju svima, kako su oni pravi prestavnici socijalizma, i kako će oni njih naučiti šta je socijalizam i njima odneti novo rusko stanje u zapadnu Evropu.

I oni su stvorili tu teoriju u socijalizmu, koja u stvari nije tako kasnim nova, to je stara jakobinska teorija, da za sebe traži diktaturu, samo za sebe, ne priznajući to nikome drugome, pa su mislili da oni diktatorskim dekretom, oni mogu da reše socijalno pitanje. I oslanjajući se na sredinu

u kojoj su živeli i u kojoj su radili i u kojoj su se razvijali, oni su izneli u tim dekretima, zbilja nakazne ideje, kojih nigde ni na kakvom drugom kraju zemljine kugle nema. Oni su čak izmislili socijaliziranje žena, izgleda da g. Korać u to ne veruje kad kaže da je to bauk. Nije to bauk.

Anton Kristan: — Buržoazija to davno čini.

Stojan Protić (nastavlja): Treba da odete, gospodine Kristane, u Rusiju pa da vidite, da li je to buržoazija napravila ili Trocki. Po mom dubokom uverenju, gospodo, ruski boljševizam to je karikatura socijalizma i jedino specialna pojava u Rusiji, zbog toga ne će ona nikad ni imati one posledice, za koje misli, da će ih imati g. Korać.

Francuska, gospodo, u 18. veku bila je jedna od najnaprednijih zemalja, i prema tome francuska revolucija imala je čitavu četvu enciklopedista, a Rusija, gospodo, daleko je i daleko da može da prednjači drugim državama u Evropi. I prema tome ona ne može da prednjači ni na ovome polju. (Tako je).

Tako stoji stvar gospodo, ja mislim da će i sami gospoda drugovi Koraća, kao i on sam verovati, da mi ni iz kakvih drugih pobuda ovaj korak nismo uzeli, niti nam je do toga, da mi slobodu u našoj zemlji gnjavimo i gušimo. Mi svi, što smo gospodo u vladi, ko više, ko manje, celoga svoga veka za to smo se borili, i nećemo nikad kazati da mi imamo sad ma kakvih osobitih razloga, da mi to naše verovanje i naš rad izneverimo i da idemo drugim putem. Ali gospodo, imajući to veliko breme na svojim leđima, da se brinemo i da se staramo dokle imamo poverenje vaše o redu, miru i budućnosti naše mlade kraljevine, koja sad tek postaje, koja se tek sad stvara, za koju još nemamo krova nad glavom, pre svega, gospodo, mislim, da moramo biti veoma oprezni, i da moramo i tu neprijatnu meru preduzeti samo da postignemo taj zadatak, da očuvamo mir i red, da možemo sigurnim korakom ići dalje k dobru budućnosti naše države.

Što se tiče bojazni, da će ove mere, možda biti upotrebljene i kod izbora za ustavotvornu skupštinu, ja držim, gospodo, da je za to sad i suviše rano govoriti o tome. Za to nikakvoga razloga nema, a nadam se, da ih ne će ni biti.

Kad se budu, gospodo, izbori za ustavotvornu skupštinu raspisali, to će biti vreme, kada ćemo mi biti u sasvim drugoj političkoj i međunarodnoj situaciji, nego što je ova, u kojoj se sada nalazimo.

To je, gospodo, što sam mislio, da vam dam na interpelaciju gospodina Koraća, i da povodom njegove prve reči kažem. (Glasovi: Živeo i pljeskanje.)

Predsednik dr. Drag. Pavlović: Gospodo, sada bi imao reč gospodin ministar unutrašnjih dela, ali, ja mislim, da dam 10 minuta odmora, a posle da nastavimo rad.

(Nastaje odmor.)

(Posle odmora.)

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: — Gospodo, nastavljamo rad. Ima reč g. Ministar Unutrašnjih Dela.

Ministar Unutrašnjih Dela Svetozar Fribićević: — Gospodo poslanici, g. ministar Predsednik već je u glavnim crtama prikazao razloge, koji su rukovali Kraljevsku Vladu, da se je odlučila na to da izda rešenje kojom se proslava prvog maja, radničkog blagdana, delomično zabranjuje, a delomično ograničuje. Ja ne mislim, da je gospodin poslanik Korać bio sretan u izrazu kad je kazao, da smo se mi tom zabranom blamirali pred celim svetom. Mislim, da nije bio srećan sa izrazom, jer ga demantuju činjenice, koje su se dogodile u celom svetu. Ja ga pre svega moram upozoriti na to, da je vlada češke republike u kojoj sede socijaliste i vode veliku reč u prvom kabinetu, na vojišnoj zoni slovačke teritorije zabranila proslavu prvoga maja. Dalje ga moram upozoriti na to, da je grčka vlada na teritoriji kraljevine Grčke zabranila proslavu prvoga maja. I kad je radništvo u Ateni stavilo zahtev, da se obustavi rad na taj dan, onda je vlada odgovorila, da to može koncedirati samo za jedan sat; a kako radništvo nije htelo da sleduje toj odluci vlade, dala je grčka vlada uapsiti ceo odbor socijalističke stranke. Dalje ga moram upozoriti na to, da je i francuska vlada u Parizu, dakle u središtu svetske politike, gde su se sastali predstavnici svih naroda da rešavaju o miru, da je francuska vlada u Parizu zabranila proslavu 1. maja. Pa kad se francuska vlada u Parizu, tamo gde sede predstavnici, šefovi vlada svih država, nije blamirala tom odlukom bez sumnje, se nije mogla blamirati ni naša vlada onom odlukom, protiv koje se oborio gospodin poslanik Korać. U samom Parizu nije se ograničila stvar samo na tome, nego je povodom zabrane proslave prvoga maja, došlo i do ozbiljnih incidenata u samome gradu, i povodom tih incidenata bilo je od strane gradjanstva ranjeno četiri stotine lica, medju njima stopedeset sasvim ozbiljno, a medju ranjenima nalazi se čak i poslanik francuske komore. Da se ovako šta kod nas dogodilo, ja ne znam kako bi onda izgledao govor gospodina poslanika Koraća, kad je ovako oštar napad učinio na Kraljevsku vladu samo zbog zabrane prvoga maja, i ako se kod nas ovakvi događaji nisu zbili. (Čuje se: Bilo je i kod nas nereda.) Ali nije

bilo tako, da je četiri stotine njih bilo ranjeno a medju ovima i jedan narodni poslanik.

To je što se tiče njegove primedbe da smo se zabranom proslave blamirali pred celim svetom. Odmah moram da reagiram još na jednu njegovu tvrdnju. G. Korać kaže da je radnički svet bio iznenađen time što je Kraljevska Vlada kasno zabranila proslavu, ma da je to sa socijalističkog gledišta svejedno da li je ranije ili kasnije zabranjena proslava. (Vitomir K o r a ć: U posljednjem času!) U posljednjem času kazali ste? To je još više nego kasno — i da je to iznenadilo, kao i to da je ta zabrana izdata bez ikakve motivacije. Ja moram primetiti na to g. poslaniku da je u zabludi, jer je kralj. vlada izdala motivacionu odluku. Ja sam zamolio g. predsednika skupštine da mogu citirati neke dokaze za svoje tvrdnje. U toj odluci se kaže ovako:

„U Beogradu je odlukom Kraljevske Vlade zabranjeno prvoga maja i u opšte u vezi s proslavom prvog maja svako održavanje javnih zborova pod vedrim nebom, svako manifestiranje i sve povorke po varoši, kao i skupljanje po ulicama, ma i u manje grupe.

Zabrana je ova potekla usled sadanjeg našeg položaja i ratnog stanja; zatim, što su se u socijalističkoj partiji, koja se sada proglasila revolucionarnom, uvukli razni elementi sa strane i agenti neprijateljske defetističke propagande sa težnjama, kojima je cilj nered u našoj zemlji, da bi se tako državna moć i narodna obrana oslabili i u njihovu korist poništili plodovi pobeđe i tolikih narodnih stradanja pod igom tih istih neprijatelja; pa onda i za to, što bi se po izjavi sekretara partije g. Filipovića, na uličnim manifestacijama čuli uzvici koje vlada ne može tolerirati.

Medjutim, kada se granice naše države obeleže i vratimo se u stanje mira, neće se činiti smetnje slobodnom proslavljanju ovoga svečanog dana radništva, koje je uvek nailazilo kod Kraljevske Vlade na blagonaklonu potporu i čiji će se zahtevi i u buduće sa pažnjom ispitati i u granicama mogućnosti zadovoljavati.

U interesu reda i mira i s obzirom na to, što se svaki i najmanji nemir ili manifestacija iskorišćuje protiv nas, poziva se gradjanstvo da sleduje ovoj odluci Kraljevske Vlade.“

Molim lepo, gospodo, treba pre svega uzeti u obzir, što se tiče teritorija Hrvatske, Slovenije i Banata i što se tiče Bosne i Hercegovine, — da za taj teritorij postoji odluka da taj teritorij spada u vojnišnu zonu. Pa i stoga razloga nije za odluku vladinu bilo merodavno mišljenje samo civilnih organa, nego je ona bila dužna iziskati i mišljenje vojnih vlasti, kad se radi o teritoriju koji spada u vojnišnu zonu. (Dr. M a t k o L a g i n j a: To je ono

što ja ne razumijem! Čiji smo mi okupiran teritorij?) Nismo okupirani teritorij g. poslaniče. Apolutno to nije istina. Ali je taj teritorij samo na granicama ugrožen sa protivničke sa neprijateljske strane, pa smo doživeli u poslednje vreme takve događaje koji su nas ozbiljno zabrinuli i doživeli smo čak i to, da se demarkaciona linija na Severu prekoračila. Dakle može se reći da smo još više nego u poluratnoj zoni, dakle još više nego što je rekao maločas g. Ministar Predsednik. (Glas: A ljubljanska vlada?!) Ja ću reći pre svega da je Kralj. Vlada mislila da se u Beogradu dopusti proslava 1. maja i organi Kralj. Vlade stavili su se u doticaj sa gospodom iz socijalističke stranke radi te stvari. Vlada je imala na umu da dopusti čak i povorku, ali je htela imati jamstvo i sigurnosti, da se te povorke ne će izvesti u neredu; sem toga da se iz tih povorki ne će čuti takvi poklici koje vlada apsolutno ne može da trpi (Dr. Živko N j e ž i ć: I ne treba da trpi!) Dosadanje vodstvo socijalističke stranke, izjavilo je da nije nadležno da može dati jamstvo u tom pogledu, jer da jamstvo može dati samo sekretar partije g. Filipović.

Ja sam pozvao k sebi g. Filipovića, i tretirao sam s njime to pitanje. I kad sam dobio uverenje, da ona jamstva, koja smo mi tražili, ne možemo dobiti, izneo sam stvar pred Ministarski Savet i Ministarski Savet je zaključio, da se proslava 1. maja za Beograd zabrani. Sem ostalog, izjavio je sekretar socijalističke partije, da su oni namerni, da iz povorke lansiraju poklike kao: „Živela sovjetska republika!“, „Živela diktatura proletarijata!“ (Poslanik Kristan prigovara.) i takve slične uzvike, koji mogu biti sa gledišta g. Kristana sasvim nevini, koji mogu biti sa njegovog gledišta i neozbiljni, ali koje vlada naša, a mislim, nijedna druga vlada apsolutno ne može da trpi. (Odobranje.) I ja sam kazao g. Filipoviću: Vi možete vikati: „Živela radnička solidarnost!“, „Živela solidarnost proletarijata!“ „Živela internacionala socijal-demokratska!“, ali ovake poklike: „Živela sovjetska republika!“, „Živela diktatura proletarijata!“ apsolutno ne ćemo trpeti, jer mi smo za slobodnu utakmicu, a ni za čiju diktaturu. Pa ne samo to, gospodo. Ja sam kazao gospodi socijalistima, kad smo konferisali o tom pitanju i druge razloge, zbog kojih je Kraljevska Vlada prisiljena, da zabrani tu proslavu.

Ja sam kazao, da su se u poslednje vreme u socijalističku partiju uvukli elementi, koji nisu socijalisti, s obzirom na svoje poglede na svet i na državno i društveno uređenje, nego su ušli u socijalističku partiju samo s toga razloga, što ne vole ili bolje, što mrze naš narod. Uvukli su se tuđinski elementi, koji nikad nisu bili socijalisti, niti misle, da to budu; pa sam dalje kazao, da se pro-

slava ne bi mogla odobriti ni onda, kad bi vodstvo socijalističke stranke htelo dati jamstva, da će biti reda i mira prilikom manifestacija, jer nitko ne može znati, šta će ti tudjinski elementi učiniti, ili šta će učiniti oni provokatori, koji su pod vidom socijalista ušli u socijalističku partiju. To je, što se tiče Beograda. U tome pako nema nikakve nedoslednosti, što se u Beogradu zabranila ta proslava a ponegde u unutrašnjosti zemlje nije bilo te zabrane.

I u Parizu je, gospodo, bila zabranjena proslava 1. maja, a međutim u Lyonu, Mecu i Tuloñu držale su se proslave, i niko u Francuskoj nije video u tome neku nedoslednost. Sasvim je svejedno, gospodo, sa gledišta održanja javnog mira i bezbednosti, hoće li se održati ta proslava u jednom malom mestu, gde ima svega 30 do 40 socijalista u povorci, ali to nije svejedno u jednom velikom gradu, gde se ne zna, koji su sve u socijalističkoj organizaciji, i gde ni samo vodstvo socijalističke stranke ne može preuzeti potrebna jamstva za sve one, koji u tu stranku spadaju.

Ne stoji to, da je slovenačka vlada sama na svoju ruku dopustila tu proslavu, jer se ona obratila u toj stvari na kraljevsku vladu i dala pune garancije da tamo ne će biti poremećen red i mir. Ja ću rado priznati, da u tome, što su date pune garancije ima zasluge i gospode, koja tamo vode socijalnu demokratiju.

Šo se tiče Bosne i Hercegovine, kazao sam, pre svega, da je to vojnički teritorij, vojnička zona. Dalje moram reći i to, da su ne samo politički, administrativni, nego i vojnički krugovi smatrali, da bi bilo vrlo opasno, da se tamo proslava 1. maja dopusti.

Vlada je dozvoljavala dosta dugo socijalističke zborove. Nema gospodin Korać prava kad kaže, da se to en masse, generalno zabranjuje. Gospodin Korać prošle ili preprošle nedelje držao je sam jedan sastanak u Mitrovici i ne može da kaže, da se ugušuju socijalistički zborovi. Pa na sam Uskrs, vlada je dopustila da se ovde u Beogradu drži partijski kongres socijalističko-komunističke partije. Na tome kongresu bilo je izaslanika iz različitih krajeva. Da li su gospoda, koja ovde predstavljaju socijalističku partiju, upućena u sve tajne, ja to neznam, ali znam to, da su na tome partijskom kongresu vodili reč i takovi elementi, koji apsolutno nikad nisu bili socijalisti, koji nisu došli u socijalističku partiju zato, da oni radeći u socijalističkoj partiji izazovu rajsko blagostanje za radnički stalež, nego su došli u tu partiju i vodili tamo glavnu reč za to što su neprijatelji naše narodne države. Ta su gospoda već poodavno kao takvi poznati, pa i same „Radničke Novine“ — u oči prvog maja priznale su

da takvih elemenata ima medju komunistima, ali su izjavile: prepustite vi samo nama, mi ćemo s njima obračunati. Mi međutim nismo mogli čekati na taj obračun. Na tome kongresu su bili izaslanici iz Sarajeva i, gospodo moja, ja vas uveravam, da su ti izaslanici iz Sarajeva predstavili stvar u Bosni i Hercegovini tako, kao da boljševizam obuhvata tamo sve slojeve i ne samo to, nego da je sva naoružana snaga u njihovim rukama, da je i sam sarajevski garnizon u boljševičkim rukama i da će to prvi maj pokazati. Pre 1. maja razvila je socijalistička partija u Bosni i Hercegovini i u gradu Sarajevu takve agitacije, koje se apsolutno ne mogu nazvati bezazlenim, nevinim i bezopasnim. Ja ne kažem, da se dalo puno maha tim agitacijama, da bi onda gospoda socijalisti srušili državu. Ali nisu te agitacije bile tako bezazlene, kao što ih gospodin Korać predstavlja. Delegati, koji su bili na kongresu u Beogradu, čim su se vratili odavde, stali su tamo u Bosni da dele ove proglose. Medju njima i Sreten Jakšić, koji je poznat kao istaknuti vođa te stranke u Bačkoj, Franja Topuzović u Zenici i ti su se proglasi našli u radničkom domu posle premetačine. Time se agitovalo u Mostaru, neovlašteno su održane radničke skupštine tamo. A u svima tim proglosima, pozivaju se vojnici i radnici na revoluciju. Stavljaju se u izgled proletarska diktatura, pozivaju se vojnici da bace oružje i uskrate poslušnost oficirima, da obore sadašnje društvo i da na njegovim ruševinama proglose carstvo socijalističko.

Gospodo, nije se radilo samo sa proglosima, nego su se izaslanici socijalističke partije uvlačili u lokale, gde se zadržavali vojnici i pozivali su direktno vojnike na bunu, pozivali su vojnike da odbace oružje, i da ustanu protiv svojih oficira, pozivali su vojnike, da ustanu proti vlade beogradske i da pokažu 1. maja tko su i šta su, a u isto doba u oči 1. maja dešavala se na različnim mestima u Bihaću, Zenici i Kreci kradja eksploziva. Gospodin Korać u svojoj govorničkoj veštini i okretnosti, može doći na tu ideju, da tu stvar prikaže kao nameštenu, ali dopustite gospodine Koraću, da je tu državna vlast, koja je odgovorna, i koja je svesna toga, da to nije namestila. Ta državna vlast mora iz takvih pojava da povlači konzekvence i da je gosp. Korać na tako odgovornom mestu, isto tako bi on to učinio.

Mi seljaci i radnici treba čvrsto da uzmemo bajonet i pušku u ruke, kaže se u tim proglosima koji se šire medju srpskim vojnicima, koji su tamo u Bosni. Mi, koji smo do sada sami sebe tukli, sad da ne bi kapitaliste i dalje nas tukli, moramo i mi njih tući dok god ne proklamujemo diktaturu. Mi moramo udarati svom snagom. Pa onda dolazi

proglas gde ni g. Korać baš najbolje ne prolazi. Tako dolazi jedan proglas pod naslovom: „Šta hoće Pelagićevci“ to je ime jedne nijanse komunističke, i u tome proglašenju pre svega se kao princip ističe da proleterske mase moraju uništiti sve zastarele stare organizacije klasne vladavine buržoaske kao što su parlament, okružne skupštine, opštinska veća itd. i da to treba zameniti svojim sopstvenim organima, da to treba zameniti radničkim, vojničkim i sličnim većima, moraju se izvesni položaji podvrći kontroli; sve državne funkcije i sve državne potrebe podvrći kontroli sa gledišta klasnih interesa, sa gledišta socijalizma. Pa onda za odbranu revolucije se preporučuje, a to se sve rastura medju vojnike, medju organe javne sigurnosti, preporučuje se razoružanje policije, oficira kao i neproleterskih vojnika, i razoružanje svih onih, koji pripadaju vladajućoj klasi, kao i konfiskovanje municije. Ovim se može objasniti otkud je nastala kradja eksploziva. Dalje obrazovanje crvene garde, biranje oficira i podoficira od samih vojnika itd. — sve poznate stvari iz sovjetske Rusije. Samo, gospodo moja, interesantnosti radi da saopštimo kako gospoda Korać i njegovi drugovi prolaze u tome proglašenju. Tu se kaže: (čita) „Pelagićevci se gnušaju jugoslovenskih socijalpatriota (Koraća, Bukšeka, Kristana i komp.); jer da oni nisu pritekli u pomoć jugoslovenskoj buržoaziji, koja je bila posle raspada Austro-Ugarske u ropcu, nemoćna da organizuje makakav otpor protiv revolucije, danas bi kao i u Rusiji, i u Jugoslaviji imali diktaturu proletariata u vidu sovjetske vlade“.

Molim vas, gospodo, ja ne kažem da nije bilo izvesne psihoze u Sarajevu i u Bosni i Hercegovini baš sa obzirom na približavanje dana 1. maja.

Ali, gospodo, kad se pokazalo, da su agitatori komunistički išli medju vojnike, širili propagandu i pozivali vojnike na oružje protiv svojih oficira; dalje, kad vodje socijalističke komunističke partije nisu hteli dati jamstva, da će biti mira i reda — na pojedinim mestima, čak sa podsmevkom odrekli su potpise zapisnika, možda su mislili da su usmena jamstva dovoljna, — onda nije čudnovato što je usled tih činjenica nastala psihoza, i državna vlast ne može se koristiti, što je o tome vodila računa i da nije htela dopustiti, da se dođe u stanje, koje bi za interese naše zemlje bilo od štetnih posledica.

Molim vas gospodo, na dan prvoga maja nije došlo do krvavih događaja u Sarajevu. Vojnska i druge oružane snage bile su u pripravnosti i sprečile su manifestacije, koje su hteli socijaliste razviti protiv zabrane. Od uapšenih socijalista kojih je broj tada bio velik 400—500, pušteno je

mного njih na slobodu, tako da sad nema u zatvoru više od 40. Glavni kolovodje predani su vojnom sudu. Sasvim je razumljivo, pošto je ta stvar sub judice, u interesu istrage ja ne mogu iznositi podatke. Šta više mislim, da to ne bi smeo ni činiti. Sudski postupak je tu i on će pokazati, koliko je istine u tvrdjenju, da se radilo protiv zakona a koliko je istine u tvrdjenju gospodina Koraća, da je cela akcija bila nevina i bezazlena.

Ja neću sa ovoga mesta da tvrdim, da je to bila potpuno vojnički organizovana zavera, koja je mogla pretendovati na to, da obori današnje stanje. Ja se slažem sa gospodinom Koraćem u tome, da bi to značilo precenjivanje snage tih ljudi: kad bi se njihovoj akciji davao takav značaj. Ali tih je čina bilo, koji su dolazili u sukob sa paragrafom 85. kaz. zakonika bilo je čina koji se moraju dati pod sudjenje.

Moja gospodo, ja mislim, da ćete vi razumeti, da Kraljevska Vlada nije u ovome slučaju mogla drukčije da postupa, tim pre, što ste vi svi imali prilike da vidite i da ocenite da je Kraljevska Vlada dosad liberalno postupala prema socijalističkoj stranci. I sam gospodin Korać priznao je i sam je izjavio, da je vlada pustila potpunu slobodu akcije gospodi socijalistima, pa na jedanput našli su se iznenadjeni i očepljeni što je vlada presekla na jedan mah čitavu akciju. Dakle socijalistička stranka ne može se tužiti na to, da je vlada postupala apsolutistički, neliberalno; možda bi se mogao i učiniti drugi prekor vladi, da je postupala suviše liberalno. Ali baš to, što je vlada postupala liberalno, upotrebili su ti elementi u svrhu da pokažu ono što hoće i za kakvim ciljevima idu. I vlada u pravom momentu, kad je raspoloženje naroda bilo pripravno za to i kad je sam narod video, za kakvim ciljevima ta akcija ide i kad je narod sav razumeo da je to opravdano i u narodnom interesu, stala je na put toj boljševičko-komunističkoj akciji. Da je vlada stala prerano na put toj akciji, da je prerano istupila protiv boljševika, ne bi narod to razumeo, i onda bi se ozdo, iz naroda čuli prigovori, da je vlada nasilna.

Onomu gospodinu poslaniku, koji je stavio neku primedbu moram da kažem, da je on sam bio medju onima u Sarajevu, koji su išli čestitati vladi i armijskoj komandi, za sve mere, koje je preduzeła. (Dr. Mhmed Spaho: Ja sam samo konstatirao, da je slovenačka vlada, koja je najbliža neprijateljskoj zoni, dozvolila proslavu).

Ja sam i to razjasnio i kazao, da se je i u Tulonu i Dižonu držala proslava, ali nije se smela držati u Parizu. Bila je dozvoljena proslava i u Čupriji, Jagodini i Nišu, samo nije bila u Beogradu.

Ja mislim gospodo, da i sam gospodin Korać uvidja, da u komunističkoj partiji imade elemenata koji nisu tamo zato, što su komunisti, nego zato, što su naši nacijski protivnici, pak što nemaju drugoga načina, da svoje nezadovoljstvo s našom državom izraze. I nema sumnje, da je to jedan od razloga, što i u samoj socijalnoj demokratiji dolazi do cepanja, do podele, između elemenata, koji su socijalisti, ali vode računa o našim nacionalnim interesima i između onih, koji toga računa ne vode. Boljševizam o komu je govorio gospodin Korać, obećao je Rusiji, da će doneti mir i hleb. A tamo je boljševizam doneo rat i glad. Nacijska industrija bacila je radništvo na sokak, i umesto 400.000 radnika, koji su bili u Petrogradu, ima ih danas samo 40.000. A nacijska zemlja donela je potrebu реквизиcije, dakle potpunu glad. Molim vas lepo, gospodo, kako su vodje boljševika došli u Rusiju, sa kakvim je tendencijama širen tamo boljševizam i kakvu je potporu nalazio kod centralnih vlasti, to je danas svakom poznato. Glavni vodje boljševizma došli su preko Njemačke u Rusiju. Glavni vodje boljševizma našli su obilnu potporu njemačke vojske i mornarice. Mi znamo vrlo dobro, da u bivšoj monarhiji onda, u ono vreme, kada nitko od nas nije mogao ni sanjati, da će dobiti putnicu u inostranstvo, oni koji su hteli da idu na boljševičke kongrese, dobivali su materijalna sredstva da idu tamo, i da im se je na svaki način olakšavalo putovanje. Zašto? Jer pored nekoliko istaknutih ljudi kojima je bilo stalo do same ideje. okupilo se u boljševički tabor sve ono, što mrzi naš narod i sada ti elementi, koji ne mogu pregoreti, da se je na oružju izgubio rat, hteli bi da izazovu prevrat u pobjedničkim zemljama, da tamo na taj način, kad nije moglo pobjedom centralnih vlasti, dodje do rasula.

Gospodin Korać je ovde tvrdio, da on nije prijatelj ni boljševika ni boljševičkih teorija ni boljševičkih metoda. Ja mislim da je njegovo stajalište tim jasno obeleženo. Ali kad g. Korać osudi je i tu boljševičku teoriju i tu metodu, koja je nema sumnje, nasilna, onda gosp. Korać iz toga svoga stajališta treba da povuče konsekvence. Jer gosp. Korać može stati na to stajalište da je kraljevska vlada dužna da dađe mogućnosti da se svaka misao širi, da dađe mogućnosti svima da svoju misao popularišu, da svako slobodnom utakmicom u narodu može da stiče poverenje. Tu g. Korać može da ima pravo, ali nema prava ako traži da se da slobodan mah agitatorima, koji ne će voljom naroda da dodju na površinu, nego nasilnim putem, putem prevrata i ja mislim gospodo, da nema državne organizacije, koja bi to

dozvolila i koja na takvu akciju ne bi odgovorila samoodbranom (Tako je).

Molim vas gospodo, gospodin Korać je kazao da mi nismo trebali proslavu zabranjivati, jer boljševička akcija nije tako aktuelna. Ali molim vas gospodo, mi smo stajali pred novom situacijom. Morate znati, da je baš na nekoliko dana pre 1. maja desio se prevrat u Ugarskoj. Gosp. Korać može da kaže da on nije bio toliko ozbiljan, ali drugovi u Sarajevu nisu znali, da je to jedna operetna revolucija, oni su mislili, da je to jedan elementarnom snagom razbukli prevrat, koji će epidemikom brzinom zahvatiti i našu državu.

Ja mislim da g. Korać nema prava da upoređuje boljševizam u Rusiji sa francuskom revolucijom i čudim se tome od njega, koji inače pokazuje široke poglede. Ja držim da je to usko gledište, jer je francuska revolucija oslobodila ceo narod. Nije to samo revolucija buržoazije. Francuska revolucija je proglasila suverenitet naroda, a boljševizam oglašava samo diktaturu radnika kao prelazno sredstvo. Ko kaže gospodo, da je to prelazno sredstvo i ko nam to jamči. Svuda danas gde su boljševičke vlade, etablirana je strahovlada jedne klase, jedne kaste i to vojničko-radničke i interesima njenim podređeni su svi drugi interesi. Poznata je stvar da članovi crvene garde imaju mesečno po 300 rubalja plate osim hrane i odela, dakle više nego što su imali generali carske armije. A koliko imaju u Ugarskoj, to nije tako daleko, g. Korać se može lako obavestiti.

Gospodo moja, ja moram jednu stvar naročito da istaknem, jer nepravedan prekor moram subiti. Nepravedno je, što je gospodin Korać hteo da pokupi jeftine lovorike, obarajući se na crnožutu policiju u Bosni, kao da je ona sve to, što je izazvalo armature državne vlasti, spremila i udešavala. Ja ne ću da branim te organe, ja ću imati prilike, da se tom stvari pozabavim. (Glas: To je u pola priznanje). Ali, na istom gledištu na kome su stajali organi crnožute policije t. j. da je potrebna akcija protiv boljševika, stajali su i organi naše nacionalne vojske. Predlozi u tom pravcu stizali su jednako od sviju faktora u Bosni, koji poznaju situaciju i koji su u odgovornom položaju.

Gospodin Korać je isto tako uputio jedan drugi nepravedan prekor na nas, kao da smo mi optuživali celu radničku klasu. To je daleko i od same naše pomisli. Nema apsolutno nijedne činjenice, iz koje bi se ovakav zaključak mogao izvesti. Radnička klasa ma gde u našoj državi ne može apsolutno protiv vlade da postavi nikakve prekore u tome pravcu. Jer druga je stvar, ako se radnička klasa identifikuje sa onim delom vodja radničke partije,

koji su propagirali boljševičke ideje, a druga je stvar ako se ona od toga daleko drži. Mi nismo radničkoj klasi zabranili organizaciju. Mi nismo na celoj teritoriji raspustili tu organizacije, ni svuda zabranili proslavu 1. maja. Mi smo se ograničili samo na pojedine centre, gdje je bila bojazan, da će se red poremetiti, a radničke organizacije raspustene su samo u Bosni i Hercegovini, i gospodin Korać mora da prizna, da radništvo u Bosni ima mnogo, ako ne veći deo stranih elemenata u svojoj sredini, a isto tako mora da prizna i to, da se ti strani elementi, koji pripadaju radničkoj organizaciji, sa gledišta nacionalnog ne mogu priznati kao ispravni (Jedan glas: Tko vam je održao pobjedu). Ja kažem, da se ne mogu priznati kao ispravni. Tamošnji faktori su doneli odluku, da se organizacije raspuste, a konačna reč međutim još nije pala.

Moja gospodo, ja mislim, da će se Narodno Predstavništvo složiti u tome, da kraljevskoj vladi treba odobriti taj postupak, što je zabranila proslavu 1. maja. Koliko se je moglo, izbegavalo se je s naše strane, da ne dodje do nepotrebnih sukoba i da ne dodje do nepotrebnih žrtava. Učinilo se samo toliko, da se red u zemlji osigura i da se naši nacionalni interesi ne oštete. Gospodin Korać može da kaže, da bi sve bilo u redu i da bi sve bilo mirno da se proslava na cijeloj teritoriji kraljevstva dozvolila. On će to tvrditi, on je to šta više i ustvrdio. Ja nisam dužan da dokažem protivno naime da se proslava dozvolila, da ne bi bilo mira i reda. To nije moja dužnost, nego je moja dužnost ta, da opravdam preduzete preventivne mere, koje su bile diktirane situacijom, u kojoj smo se nalazili u oči proslave prvog maja. Mislim, da sam sveo argumenta gospodina Koraća na pravu vrednost, a ponavljam da mi on ne može pokazati nijednu zemlju nijednu državu, gdje je ta proslava bila u punoj mjeri dozvoljena. Naročito treba ovo uzeti u obzir, da su se u jednoj našoj pokrajini, u jednom našem inače rodoljubnom gradu, tamo blizu mora, prilikom povorke, koja je bila, slušali povici, koje bi ovde svatko od nas morao ožigosati. Mora naime da se vodi računa sa emisarima tuđinske propagande, koji rasipavaju obilno novca i obilno hrane i koji znajući da ne mogu naše ljude dobiti kao svoje direktne pomagače uguraju ih u boljševičke organizacije.

Ja mislim, da je to pojava, koja mora da zabrine i samu socijalnu demokraciju i da o toj pojavi mora socijalna demokracija voditi računa (Zast. Korać: To mi i činimo.) Ja izjavljujem, da vlada nije ni iz kakve pasije ni iz kakvog kaprica zabranila proslavu. Za nju bi bilo i najlepše i najkomotnije da je cela proslava mogla da se dozvoli. Ja ne znam s kojeg bi razloga vlada inače proslavu zabranila.

Što se specijalno tiče ove stvari u Bosni i Hercegovini, mogu toliko još da kažem, da su spisi po istrazi, koja je vodjena, predani nadležnoj vlasti i ta će nadležna vlast stvoriti odluku, kako će se u tom pogledu dalje postupiti. Ja verujem da se u toj stvari neće zabašuriti ništa — jer je bilo glasova da bi se tu moglo štošta i zabašuriti. U toj celoj stvari se neće ništa zabašuriti; bit će redovan postupak i istina treba da izadje na videlo.

I ja molim gospodu narodne poslanike, da moj dodatak odgovoru gospodina ministra predsednika izvole uzeti na znanje. (Pljesak i povici Živio.)

Predsednik dr. Drag. Pavlović: — Reč ima gospodin poslanik Bukšeg. (Uzvici: Da svršimo, osam sati je.) Hoće li Narodno Predstavništvo, da radimo dalje? (Uzvici: Hoćemo). Izvolite.

Vilim Bukšeg: — Štovana gospodo! Smatram da nije moja zadaća, da se pozabavim sa govorima, koji su pali sa strane gospodina ministra predsednika i gospodina ministra unutrašnjih dela, te da se s njima upuštam u principijelnu raspravu o razlici između boljševizma i socijalizma. O tom je već bilo reči i tu je zadaću preuzeo na se moj partijski drug Korać, koji će se vjerovatno u svojoj zaključnoj riječi još povratiti na to. Ja ću se ograničiti na to, da pokažem izvjesne pojave o događajima, koji su se odigrali u raznim našim pokrajinama, specijalno u Bosni, te mislim, da će Narodno Predstavništvo dobiti daleko drukčiju sliku, nego što ju je moglo dobiti iz razlaganja gospodina ministra unutrašnjih dela. (Simo Eraković: Vi ste crpili informacije samo iz boljševičkog izvora i ni od koga drugog.) (Predsednik zvoni). Jedno je nesumnjivo, u Bosni i Hercegovini, specijalno u Sarajevu pripremala se i razvila na sve strane jedna psihoza čaršije. Specijalno naglašujem jedna psihoza čaršije, koja mi se čini, da je infiltrirana bila i jedna psihoza, koja se razvila u redovima radničkih organizacija. Konstatirano je, gospodo, da ono, što se je tamo dolje razvijalo, da je bilo unešeno u radničke organizacije. Ja imam u rukama listove Sretena Jakšića, koje mi je pisao, nakon što je bio uhapšen, nakon što je znao, da će biti stavljen pred vojni sud, i iz tih listova ja mogu doći samo do jednog zaključka, da kod onog, koji je duševni vodja pokreta u Bosni nije postajala absolutna nikakva premisa, nikakva priprema za ikakav prevratni postupak. Jer čovjek, koji se osjeća pogodjen, koji ima da predvidja, da mu se je zašlo u trag pripremanja jednog državnog udara i prevrata, ne može s takvim mirom gledati u susret jednoj sudskoj istrazi pred vojnim sudom.

I ja kažem, da za mene sudska istraga ima značaja. Ja ne tražim da se sudska istraga obustavi, ja tražim da se sudbena rasprava provede do svojih krajnjih konsekvencija pod potpunom kontrolom javnosti. I mi hoćemo da otvoreno vidimo, šta se u Bosni u istini pripremalo, a šta se tamo faktički izvršilo. Ja sam uveren, da ne će stajati sve ono, što je gospodin ministar unutrašnjih dela ovdje izneo u najboljoj veri, a prema informacijama, koje je primio iz Sarajeva od strane tamošnje vlade. Ja verujem, da će materijal, koji će posle sudskog pretresa doći na raspravu, izgledati malo drukčije. Medjutim, gospodo, moram da naglasim, da je armatura, kojom se spremalo na suzbijanje toga tobož velikoga prevrata, nakon što sam vrlo temeljno raspitao sve prilike i na jednoj i na drugoj strani, i u redovima samih socijalista kao i kod članova vlade u Bosni, i pošto sam razgovarao i sa neprijateljima komunističke partije u Bosni i pošto sam ceo ovaj materijal mogao pregledati i stvoriti sebi jasnu sliku, — ja moram reći, da je ta armatura, kojom se postupalo, po gotovu kad se videlo, kako se stvari razvijaju 30. aprila, koji je bio zapravo kritičan dan u Bosni, nije ničim bila opravdana. Tridesetog aprila bili su se po sokacima skupljali ljudi, jer se toga dana nije radilo, a skupljali su se kao protest protivu zabrane prvoga maja. Oni su išli i razgovarali su po sokacima kad je najedanputa konjica naišla i opkolila sve, što je bilo na sokaku i muško i žensko zajedno. Ne stoji navod gospodina Ministra Unutrašnjih dela, da je uhapšeno svega 400—500 ljudi, jer je u samom Radničkom Domu uhapšeno 460 osoba i muških i ženskih, mladih i starih, i sve što je tamo sedelo i bilo se zateklo. Molim Vas, sa tri topa, sa nekoliko mitraljeza i sa cijelom četom opkoljen je Radnički Dom i oficir je sa ručnom granatom ušao u dom i viknuo: „Predajte se“, kao da je ceo Radnički Dom bio pun oružja. Ja ponovo naglašujem, da su to plodovi psihoze, te armature i te pripreme. Ni na samim sokacima nije bilo nikakvog ni posrednog ni neposrednog povoda za hapšenje, nego se, naprosto, u svakoj manjoj ili većoj gomili, koja se skupljala, videlo već nešto po državu opasno, nešto, što se spremalo za prevrat, ma da niko nije imao ni oružja ni baruta, ni dinamita. Pa šta se našlo u Radničkom Domu? To je već objasnio moj drug Korać: jedna stara puška, jedan stari samokres i dve sablje za predstave diletantskog društva.

Gospodo, ako je postojala jedna psihoza, jedan strah pred onim, što se imalo tobož dogoditi u Sarajevu — moram naglasiti, da je vlada još kako tobož dobro bila informirana o onome, što se dešavalo u Radničkom Domu i organizaciji, jer

je u svima organizacijama bilo ne samo konfidentna nego i provokatora koji se javljaju u svima kritičnim vremenima ne samo u Bosni i Hercegovini, nego i svuda. Ja držim, da su ti neozbiljni i za prosudjivanje onoga, što može i što ne može nekritični elementi, koji nemaju pravilan kriterij biti, za prosudjivanje između teorije i prakse, za prosudjivanje između zbilje i sanjanja, verujem, da su ti neozbiljni i nekritični elementi zajedno s tim provokatorima u jednom delu radništva, a pomoću tih provokatora i u sarajevskoj čaršiji, stvorili onu psihozu, koja je dovela do te velike armature, sa kojom se u Sarajevu išlo na sokak. A svakako je značajno i to, da je prijeki sud u Bosni proglašen 1. maja sa valjanošću od 28. aprila, kad su dakle, već svi bili pohapšeni. Ali, gospodo, da li je sve ono opravdano, što se vršilo, a o čemu nije bilo ovde reči, a što ja smatram za nužno ovde da naglasim, da se vrše one procedure i varvarstva, koje bacaju vrlo ružnu i tamnu sliku na naše pravne odnose, i na odnose lične sigurnosti. Ja naglašujem da postoji jedna izvesna razlika, kako se postupalo sa ljudima koji su odvedeni u vojarne, i sa ljudima, koji su bili odvedeni u policiju. Dok se sa onima, koji su bili odvedeni u vojarnu, pristojno postupalo, dotle su oni, koji su odvedeni u policijski zatvor, bili batinani kao nijeme životinje. Šest šamara i dva kundaka u rebra bila je najmanja porcija, koju je svaki bez razlike dobio, bio on muško ili žensko. Ja imam nekoliko imena, lica, koja su u policijskom zatvoru bila bijena: Sreten Jakšić, Brković, Veronese Antun, dr. Zon i njegova verenica, koja je došla da se raspita, kako je s njim, Šintić Tomislav, Neretljak Joso, Džerek Ivo, Marković Vojislav, Savo Kapor, 58 god. star, Buben Franjo, 52 god. star, Ruža Marković bila je bijena korbačem. Tom prilikom sve uhapšene žene i djevojke bile su u zatvoru zajedno sa prostitutkama. Dalje su bijeni Matusović Gjoka, dva brata Krekića itd. Ja bi mogao da napišem čitav list tih imena, koji su bili na najzvjerskiji način bijeni. Nije se moglo dokazati, ko je ta zverstva izvršio. (Čuje se: Kapetan). Ne, ustanovljeno je samo jedno lice i to poručnik Dragša Pavlović, koji je naredio, da se noću između 10 i 1 sat izvedu pojedini ljudi iz zajedničkog zatvora u jednu sobu, te jedan dobrovoljac, koga su zvali komitadžijom, i koji se nekoliko dana kasnije vidjao po Sarajevu kao preobučeni policajac, koji je ova zverstva izvršivao. Taj komitadžija šamarao je svakoga onoga, koji je bio izveden sve dotle, dok mu ruke nisu tako nabrekle, da više nije mogao to da radi. (Ministar Unutrašnjih dela, Pribičević: Jeste li vi to videli?) Ja to nisam lično video, ali ja sam raz-

govarao sa tim ljudima, a i sarajevska vlada to priznaje.

Medjutim oni, koji su tražili, da budu liječnički pregledani, nisu mogli naći liječnika, koji bi ih pregledao, niti su mogli naći advokata, koji bi im dali zaštitu. (Čuje se: Koji su to organi?) Ja sam kazao malo pre, da je to sve vršio poručnik Dragiša Pavlović, a policajcu ime neznam. (Ministar unutrašnjih dela Pribičević: Kao što vidite, gospodin Pavlović nije policijski organ).

Dalje. U Radničkom Domu vršio se pretres, a da niko od povjerenika organizacije nije bio prisutan. A kada su trojica njih dovedena iz zatvora, sve ladice, ormari i blagajne bile su već otvorene. Na glave članova glavnog odbora pako udarena je ucjena od 1000—5000 K! Od 4 sata po podne 30. aprila socijalisti su u Bosni stvarno bili stavljani van zakona!

Dozvolite gospodo! Po Sarajevu se pripovedalo, da postoji listina onih, kojih će se na dan prevrata objesiti i streljati. Medju tim ljudima su vojvoda Stepan Stepanović, mnogi članovi vlade, vidjen je ličnosti i t. d. Pripovedalo se već po čaršiji, da postoji listina nove sovjetske vlade. Kad sam ja pitao kod vlade, šta ima na tome istine, meni se lojalno kazalo, da o tome nema apsolutno nikakvih dokaza. Nisu li to dokazi one psihoze, one udešene provokacije, koja se sa za mene još neobjašnjene strane faktički u Sarajevu vršila?

Gospodo, još uvijek nije utvrđeno, kako su letaci, koje citira gospodin ministar unutrašnjih dela došli ovamo, i nas zanima, kako su ti letaci došli ovamo, kako su ti letaci došli u Bosnu? Nas to tim više zanima, jer znam na pr. da su ti letaci nošeni u Vojvodinu iz Beograda; pa kad su oni nesrećni ljudi, koji nisu ni znali, šta nose sa sobom, došli u svoja sela, došli su žandarima, pokupili ih sve u zatvor tako, da ne znamo, a kanda ni sam gospodin Ministar, koliko takovih nevoljnika sedi u Petrovaradinskoj tvrđavi i u Novom Sadu u zatvoru.

Ali, gospodo, mi imam još jedno drugo, jednu sličnu pojavu, koja pokazuje izvesnu tendenciju, a to je, gospodo, izjava podbana Tomljenovića u jednoj konferenciji, u jednoj raspravi sa jednim mojim partijskim drugom, kad mu je u oči kazao: meni je prijatnije da turbulentni elementi a la Radić i kojekakve komuniste, o kojima inače nitko ozbiljno ne vodi računa, dobiju upliva na mase, nego li socijaldemokratska stranka, koja te mase organuzuje i zadrži, pa prema tome za nas postoje opasnija nego li oni elementi, koji se vrlo lako sa nasilnim sredstvima mogu ugušiti. (Ministar Pribičević: Je li to kazao u četiri oka ili pred svedocima?) Pred svedocima, koje vam mogu navesti.

Medjutim gospodo, moram istaknuti, da se pokazuje jedna općenita pojava, koja nije samo od danas, nego uvek kad se veliki događaji odigravaju u svetu, a to je fakt, koji moram konstatovati, da se i kod nas javlja neobuzdana reakcija kao odziv događaja u Rusiji. Danas su se potpuno pobrkli pojmovi i tek sporedno vodimo računa o tome, kako se jedna ili druga građanska stranka određuje naspram nas. Razume se samo po sebi, da u onoj istoj meri, u kojoj se sredjuju prilike u našoj državi, da se mi sve više razilazimo. Vi ste stranka sadašnjosti, mi smo stranka budućnosti; i o tome gospodo nema nikakve dvojbe, nikakve sumnje, niti je naša zadaća da mi te razlike prekrijemo. Ali, gospodo, ja danas s pravom zahtevam da mi stojimo na jednakoj nozi sa vama, mi to tražimo, jer je to vaše tlo i morate na tome stanovištu ostati. Mi tražimo slobodu štampe, slobodu zbora, slobodu udruživanja i organizovanja, mi to tražimo sa pravom i radićemo svim načinima legalne borbe da te slobode i prava dobijemo.

Jeste, gospodo, priznajemo i ne poričemo vam pravo, da se protiv sviju napadaja, koji idu protiv vas, borite sa istim sredstvima, sa kojima budete napadnuti. Ali, gospodo, ako vi napustite tlo ustavnih prava i slobodina, nemojte se čuditi ako druge struje i pokreti odu na nelegalan put. Gospodo moja, vi dobro znate da je bilo vremena u Hrvatskoj; drugde, kada smo mi bili prisiljeni laćati se nelegalne borbe. Ja ne prezam od toga, da to otvoreno priznam, i ja sam je za 20 godina političkoga rada često vodio, pa i u društvu sa gospodinom ministrom unutrašnjih dela zajedno. Ja ne prezam da je i opet vodim, ali ne želim, da se to ponavlja, jer držim, da su to nezdrave pojave, koje nisu u interesu pravilnog razvoja ni političkog ni društvenog. Ja stoga insistiram na tome, da se organizacijama opet dozvoli rad, da se „Glas Slobode“ oslobodi zabrane, te da i radništvo u Bosni i Hercegovini može da javno i legalno radi u svojim organizacijama.

Ne stoji, gospodo moja, navod g. ministra unutrašnjih dela, da je u Češko-slovačkoj majska proslava bila zabranjena (Ministar unutrašnjih dela: Na slovačkoj teritoriji). Ja imam izjavu gospodina predsednika Čehoslovačkog parlamenta Tomašeka, koji je na sam dan 1. maja bio u Zagrebu i gledao ona čuda, koja su se tamo dogodila, da je jedino našem hladnom pogledu na situaciju uspeo, da sprečimo te ne dodje do sukoba, u kojemu bi se oružje moglo upotrebit. Gospodin Tomašek, predsednik čehoslovačkog parlamenta, rekao nam je: U Češkoj je 1. maj proglašen narodnim blagdanom. U Slovačkoj je napravljena jedino ta iznimka, da obzirom na vojišno područje nije do-

zvoljena ophodnja, ali se proslava mogla vršiti u javnim lokalima (Graja). Mi smo u Zagrebu pružili garancije, ne samo ja, nego i zastupnik ljevičara pružio je garancije. Radi toga što je nastala mala pometnja, što masa nije otišla u sokolsku dvoranu, nego pred kazalište, izvedena je čitava vojska i počelo je zatvaranje, kao da će se kruna nekome skinuti, što se narod od 15.000 duša, koji se nije mogao skupiti u sokolskoj dvorani, sakupio pred kazalištem.

Mnogo se operiralo sa t. zv. stranim elementima, koji su se bili uvukli u socijalističke redove. Ja to ne osporavam, da su se u socijalističke redove zayukli i nesocijalistički elementi, elementi, koji su pretpostavljali, da će moći socijalistički pokret zloupotrebiti za svoje nastrane težnje.

Ali, gospodo, nije stvar policije, čistiti naše redove, to je naša unutarnja, naša vlastita stvar. I mi nikada nismo prestajali, da raščišćavamo sa tim elementima, da u našim vlastitim redovima ne trpimo one, koji ni po svome političkom mentalitetu, a još manje po svojim ličnim osobinama ne spadaju u socijalističke redove.

Ali gospodo, to haranje, koje je nastupilo prema strancima u Bosni, pa i drugde, ja ću vas upozoriti da vrlo lako pregledate. Imate majdana u Bosni, koji ne rade radi toga, jer fali stručnih sila, koje su nerazumnim postupcima tamošnjih organa rasterane i to ne samo stranih elemenata nego i državljana jugoslovenskih, bilo iz Slovenačke bilo iz Hrvatske bilo iz same Bosne. Ja ću da konstataujem, da su se kradje eksploziva, koje su se dogodile, mogle eruirati odmah u istim mestima, i da je najogromnija količina povraćena vrlo brzo, još pre 1. maja i većim delom te kradje su vršene ne po socijalističkim i komunističkim elementima, nego po elementima koji su te eksplozive unovčavali, kao što je to postala opšta manija u današnjem kaosu svih moralnih pojmova. Medjutim, u Bosni se razvija nešto drugo. U Bosni nastaje jedna općenita opasnost za celi privredni život. G. Ministar saobraćaja je već priznao i dao tako reći svedodžbu priznanja socijalističkim radnicima i nameštenicima u Bosni, da onda, kada su železnice na celoj teritoriji Jugoslavije bile ras-klimane, kada je promet bio potpuno zastao, da se je ta promet stalno u Bosni održavao, jer su ga održavali pouzdanci radnički. Produkcija u majdanima u Bosni funkcionisala je bolje nego igde, jer su tu produkciju podržavali radnički poverenici. (Čuje se: Onda nije bilo te akcije.) Ta akcija je vazda postojala. (Dr. Čorović: Produkcija je spala na polovinu, a plate su dignute za jednu trećinu!) Vi ne možete zahtevati od radnika da živi sa 6 kruna na dan, kad on od toga ne može ži-

vjeti! Medjutim, ja pitam, gospodo, kakav je to rezon, na temelju čeka vidimo to n. pr. da se apšeni, koji su pohapšeni u Sarajevu deportiraju u Višegrad i Hum i tamo drže u zatvoru? Ja pitam, kako to dolazi, da lica, koja su pohapšena u Splitu, bez ikakvog sudskog ispitivanja noću se dižu iz kreveta i deportiraju ovde u Srbiju i drže na prisilnom radu? (Ministar unutrašnjih dela Pribićević: Recite, šta su vikali i šta bi druga država s njima učinila?!) Šta može od samih poklika nastupiti? (Ministar Pribićević: Vidite šta biva u Francuskoj). Francuski su radnici drugačijeg mentaliteta i kad god se u Francuskoj vrše manifestacije, često dolazi do krvi, medjutim kod nas svagda, kad nije bilo provokacije, sve su se manifestacije svršavale u miru. To je moglo biti i ovoga puta.

Gospodo, ja o toj stvari ne ću više da duljim. Moja je zadaća bila, da iznesem fakta, da iznesem činjenice, koje su se mogle na temelju fakata g. Ministra, na temelju ispita kod policije iskazati i da kažem, da je dužnost vlade reparirati one povrede, koje su već počinjene. Ako g. Ministar kaže, što su vikali oni, koji su bili uhapšeni, ako u tome ima krivice kakve krupne, onda ih treba staviti pod sud, a ne treba ih deportirati, kad to zabranjuje zakon i srbijanski i austro-ugarski. (Ministar unutrašnjih dela, Svetozar Pribićević: § 85.)

Po gotovu držim, gospodo, da progoni i izgoni radenika, koji su se vršili u Bosni i vrše sada i drugde, stvaraju ne samo jedno vrlo opasno raspoloženje nego još nešto više. Oni stvaraju jednu opasnost, da će celi naš saobraćaj, cela naša produkcija u koliko još postoji, biti potpuno uzdrmana usled toga što će nestati kvalifikovanih radenika. Ja bih hteo, da vlada povede računa i o toj činjenici ako hoće još ovo malo proizvodnje, koju imamo, održati, te da se održi naš gospodarski život. Nije zadaća jedne savremene demokratske države, da nasilnim i policajnim sredstvima kalmira neraspoloženje, koje postoji u narodu, nego da izidje u susret i zadovolji one opravdane zahteve, koji se u sadašnjim prilikama i sadašnjim društvenim odnosima udovoljiti mogu. (Odobranje kod socijalističkih poslanika).

P r e d s e d n i k D r. D r a g. P a v l o v i ć: — Gospodo, ima još dva poslanika g. Kristan i g. Tušanović. (Glasovi: Docnije! Sutra!) Interpelacija se mora svršiti sad u ovoj sednici, ali ako 20 poslanika zatraže za iduću... (Glasovi: Za iduću sednicu. Sutra.) Sad kakò hoćete gospodo. Hoćete li sad da se svrší? (Glasovi: Sutra! — Sad! —) Molim gospodo da zauzmete svoja mesta.

Ko je zato da se interpelacija svrši danas, neka sedi, a ko je protiv neka ustane, a to, ko hoče da se sutra svrši interpelacija? (Ustaje manje od 20 poslanika).

Objavljujem, da je večina rešila da se sednica nastavi; ova interpelacija danas svrši. Ima reč g. narodni poslanik Kristan.

P r e d s e d n i k dr. Drag. Pavlović: — Reč ima gospodin poslanik Kristan.

Poslanec Anton Kristan: — Gospodje! Jaz ne bom govoril dolgo. Opozoriti hočem samo na nekoliko momentov, ki se mi zde pri tej debati važni. Zame obstoja fakt, da je centralna vlada, ko je neposredno pred 1. majem sklonila, da se majska slavnost prepove, napravila precej veliko neumnost. To neumnost so morebiti diktirale razmere, mogoče strah pred nekim bavbavom, pred tisto ps. hozo, ki se je takrat pojavila, češ, da bo 1. maja morebiti kak prevrat v naši Jugoslaviji.

Gospodje! Po mojem mnenju so vse izjemne odredbe popolnoma pogrešene. Mi na Slovenskem smo že takoj po prevratu državljsanske svobode smatrali za take, kakoršne morajo biti. Mi v Sloveniji smo stali na stalšču, da nima nobena cenzura, nobeno omejevanje svobodne besede, da nimajo vse stroge odredbe vlade nobenega zmisla; vse to ima kvečjemu ta uspeh, da postaja odpor, ki se vzbuja že naravno proti vsakomu pritisku, vedno jačji in jačji. Mi dobro vemo, da učinkuje v listih bela stran buje nego najbolj revolucionaren članek, kajti če človek vidi, da se njegov list briše, si misli bogve kaj je bilo notri povedano. Jaz sem iz avstrije prakse to le: Če je bil človek na shodu dobro raspoložen, ter se je izražal precej ostro, in nam je vladni zastopnik zaradi tega shod raspustil, so se ljudje razšli veliko bolj revolucionarni, kakor po še tako ostrem govoru.

Zame je torej jasno, da je bila ta zabranitev proslave 1. maja velika neumnost, ki bi se bila lahko preprečila, če bi se bilo postopalo tako, kakor smo postopali v tem slučaju pri nas v Sloveniji. Gospodje, danas se je mnogo razpravljalo o boljševizmu. Kdo pa dela boljševizem? Boljševizem ustvarja nedelo naših državnih oblasti. Če bi pri nas državne oblasti res delale, zakar so vendar tu, če bi vlada dala ljudstvu dela, bi bil boljševizem nemogoč. Gospodje, v tistih krajih, kjer se je skrbelo, da se je industrija povzdignila, da je delavey zaslužil in prišel do svojega kruha, ni bilo in ni boljševizma. Kjer se ni s cenzuro preprečevala svobodna beseda, kakor se je to dogajalo v Srbiji, Bosni in Hercegovini, tam ni bilo boljševizma. Zri nas na Slovenskem boljševizma ni bilo. Pri nas smo lahko pisali, kar smo hoteli.

Obrazložili in razlagali smo problem boljševizma, njegovo taktiko in strukturo. Naše delavstvo je to razumelo in reklo: „Mi nismo boljševiki“. To se je doseglo baš usled tega, ker se je naše delavstvo lahko poučilo iz naših listov o bistvu in taktiki boljševizma samega.

Gospodje, eno stoji: Če jaz vidim Radničke novine (medklici poslanca Valerijana Pribičevića) če se tako dela, kakor delajo cenzorji v Beogradu, mora to pobuniti vsakega človeka, naj bo Peter ali Pavel. Čisto gotovo je, da potem ne moremo biti prijatelji take državne oblasti, ki ima vendar drugo nalogo kakou dušiti svobodo besede.

Pri naši buržoaziji in sploh pri vseh posedujočih slojih je strah pred boljševizmom tako velik, da so ljudje pripravljene opravičevati vsako dejanje vlade, ki je po njihovem mnenju naperjeno proti boljševizmu. Že beseda „boljševik“ je za te ljudi nekaj groznega. Doživel sem v tem oziru zanimiv slučaj. Ko smo se zadnjič peljali v Zemun, oziroma Beograd je v Vinkovcih naš jugoslovanski vojak skočil skozi okno v naš voz, da pregleda če v vozu ni kaj sumljivega; tedaj je zaupil eden od gospodov tovarišev: „Boljševiki so!“ In to, gospodje moji, so bili naši vojaki, vojniki države Srbov, Hrvatov in Slovencev. To nam dokazuje, koga se smatra pri nas vse za boljševika. Strah pred tom bavbavom, pred boljševizmom je bolezen, ki je postala naravnost epidemična. Toda boljševizem je v Jugoslaviji res le bavbav, prazen strah, o katerem pravi naš pregovor: strah je okrog in okrog votel, v sredi ga pa nič ni. Tak je tudi boljševizem, ki se poraja na jugoslovanskih leh. Zato bi bila vlada celo situacijo premotriti natančneje in bi bila našla stvar tako, kakoršna je.

Pri nas na Slovenskem se je praznovala proslava 1. maja kar najimpozantneje. Celo tiste stranke, ki ga doslej niso praznovale, namreč Jugoslovanska Demokratska Stranka, Slovenska Ljudska Stranka — celo te so se praznovanja udeležile. Praznovanje se je izvršilo kljub prepovedi centralne vlade, dasi imata ti stranki tri gospode v ministarstvu. Majska proslava se je izvršila pri nas brez vsakih izgredov in rabuk. Hudo pa bi bilo, če bi ljudem prepovedali slaviti prvi maj.

Nekaj dni po tej majski proslavi se je uvedel pri nas preki sod, a ne vsled boljševizma, ampak vsled drugih dejanj, ki so jih provzročili ne morebiti boljševiki ali socijalisti, ampak ljudje, o katerih bomo še govorili. To so bile meščanske stranke s svojim imperijalizmom, a svojim nepreračunljivim postojanjem. (Medklici poslanca dr. Kukovca). Gospod doktor, tudi Vi imate precej

krivde na to. Največ krivde na boljševism imajo oni, ki se ga najbolj boje.

Gospodje, jaz sem mnenja, da je nujno potrebno, da vlada začne drugačen kurs, da se postavi na stališče, da smo mi svi — mislim, da ni nobene stranke, ki je zastopana v Narodnem Predstavništvu, ki bi bila proti temu — zato, da se naša država Srbov, Hrvatov in Slovencev karnajprej konsolidira, da smo vsi zato, da v tej državi nastopijo redne razmere, da bo nastala moderna, napredna, svobodomiselnna država, ki bo s svojim kulturnim napredom prednjačila pred ostalimi evkrovskimi državami. Izključeno pa je, da bi mogel dobiti boljševisem tal v naši Jugoslaviji, ki ima predispozicije za mogočim procvit, kjer so dani vsi pogoji, da bomo lahko živeli v največjem blagostanju na podlagi listnih zakonov in postav, sklenjenih v duhu resnične demokracije.

Mislim, da je popolnoma nepotrebno, če nastopa vlada proti delavskemu gibanju, če nastopa proti tistemu razredu, ki naj bo pionir kulture in naj omogoči naši mlad. industriji najlepši procvit, protiv razredu, ki je bil pionir modernega kulturnega napredka v vseh državah.

Sedanja taktika proti delavskemu stanu je popolnoma napačna, je protidržavna in vodi v pogubo cele države.

Gospodje, vi se ne zavedate, da stojimo na prhk.h tloh. Naša situacija ni taka, kakoršna bi morala biti. Od nas, ki tvorimo delavski razred, bo zaviselo, kako se bo razvijala ta država. (Medklici pri poslncih Jugoslovanske demokratske stranke). Gospodje, le nikar se ne norčujte iz stvari, ki so silno resne in o katerih bomo morali razmišljati resneje, nego delamo to danes. V tem, da se vse te stvari jemljejo tako po lahko, vidim zločin na našem narodu. Če pogledamo danes na prazne klopi v zbornici, vidimo, kako malo se zavedajo gospodje naših nalog v bližnji bodočnosti.

Naša stranka sodeluje v Sloveniji sicer še pri vladi, čeprav se z marsičem ne strinjamo; a mi sodelujemo še, kor vidimo, da je to sedaj naša noližnost. Toda vlada ne sme biti reakcionarna, ne sme kršiti svobode besede, ne sme odbijati delavca, da bi ljub. državo, za katero se je bojeval.

Gospodje! Gospod minister Pribičević je povedal marnikaj, prot. čemer bi se lahko obrnil v svojem govoru; toda vsi veste, da človek ne more imeti veselja, govoriti i kaj več, o vidi, da vlada v mnogih izmed vas to le prepričanje: vas socijalnih demokratov je tako malo; kaj pa sploh morete? Pust ti vam moramo, da se izgovorite, bo pa po naše!

Ne, gospodje! Nam se ne gre za to, da se izgovorimo, ampak za to, da naša država ozdravi. Mi

govorimo iz ljubezni do naše države. (Medklic poslanca dr. Pestotnika: „Na shodih ste pa pozdravljali Ljenina!“) Mi b. ga lahko pozdravljali, ker je bil Ljenin — povedano bodi resnici na ljubo — takrat edini mož na Ruskem, ki je iz ruskega naroda napravil saj nekaj. (Medklici)

O Rusiji ne bom govoril; vsi vemo, da so bile pred. spozicije v Rusiji čisto drugačne, nego so pri nas v Jugoslaviji. Ruski boljševisem vrši svojo zgodovinsko nalogo; izvršil jo bo tudi v kulturnem in gospodarskem oziru. Kako pa bo drugje, je vprašanje bodočih dni. Koder bodo za boljševisem dani eksistenčni pogoji, kjer ga bo zahteval zgodovinski razvoj, kakor je bilo to na Ruskem, tam se ga ne bo obranila nobena država, tudi Jugoslavija ne — seveda, kakor sem rekel, če ga bo kdaj zahteval zgodovinski razvoj; kajti, gospodje, zgodovinskega razvoja ne zabranijo ne bajoneti, ne žandarji. Kroglja ne ubija idej, one gredo pobedonosno svojo pot naprej. Gospodje tovariši iz Srbije, vzsa vaša zgodovina vam priča, kako ste prišli do boljših časov glavno samo s krvavimi in nerkvavimi revolucijam. Vi ste revoltirali proti vse, ki so Vas tlačili. In kakor je mogoča revolucija tlačenege naroda proti tlačitelju naroda, tako je mogoča revolucija tlačenege razreda proti tlačitelju razredu. (Medklic poslanca dr. Pestotnika: „Toda boj se mora vršiti legalno!“) Kaj je legalno? Če se je obrnila Srbija s puško v roki proti zatiralcem — ali je bilo to legalno?!

Danes ne bom več govoril o tem; danes hočem samo vlado upozoriti na to, da tako, kakor doslej, ne gre dalje, da pot, po katerih hodi vlada zadnje mesece, ni prava. Vlada naj preneha z vsemi izjemnimi koraki in odredbami; poda naj se na pot dela! Tam ji bomo sledili vsi z največjim veseljem, da spravimo državo iz nevarnoga položaja, v katerem se nahaja sedaj. Državljanji morajo državo ljubiti; kdaj jo pa bodo ljubili? Takrat, ko jim bo nudila to, kar zahtevajo; nikdar pa ne, če se ne bodo smeli v državi svobodno gibati, če jim bo država prepovedovala to, kar jim je najdražje. Skozi 30 let praznuje delavstvo 1. majnik, od 1.888 dalje. Praznovalo ga je tudi v Avstriji pod Stürgkhovo vlado, v dobi najhujše reakcije. Sedaj pa pride vlada naše lastne države, naše Jugoslavije, po kateri smo tako hrepeneli, pa nam prepove proslavo 1. majnika v revolucionarnem letu 1919. (Medklic: „Sedaj je vojska!“) V Avstriji je bila tudi vojska, pa se je vendar dovolilo praznovanje 1. majnika brez škode za država in tedanji njen vojni položaj.

Vlado hočem upozoriti na to, da naj skrči take izjemne odredbe na minimum in da naj se raje poda z vso energijo na pot dela, ki ga nujno potrebu-

jemo, da ozdravimo škode, ki jih je povzročila vojska. (Odobranje pri socijalnih demokratih.)

Predsednik dr. Drag. Pavlović: Ima reč poslanik g. Tušanović.

Dušan Tušanović: Gospodo, g. ministar unutrašnjih dela je kazao u odgovoru svome na govor g. Koraća, da proslava 1. maja nije bila zabranjena u svim mestima, već samo u onim, gde je bilo izgleda na pokrete protudržavne.

U Vojvodini, u celoj Bačkoj i celom Banatu bile su svuda zabranjene proslave 1. maja. Ne samo, da su povorke bile zabranjene, nego je bilo zabranjeno i održavanje javnih zborova, bilo u otvorenim bilo u zatvorenim mestima, pa je čak bilo zabranjeno i održavanje i najnevinijih zabava i to ne samo u onim mestima, gde je, možda, po mnenju g. ministra unutrašnjih dela u većini protudržavan, anacionalni element, nego je toga bilo u takvim mestima, kao što je n. pr. Velika Kikinda, u kojoj od 28.000 stanovnika imate dve trećine Srba, imate nekoliko Mađžara i nekoliko Nemaca, i gde se na sve vreme od poraza austro-ugarske monarhije apsolutno nisu dokazali niti pokazali nikakvi ekstremni pokreti, ili tako što. Nigde se, možda Srbi socijalisti nisu toliko založili za ostvarenje i konsolidovanje ove naše države, koliko je to učinjeno u Vojvodini, i učinjeno tamo, gde su se morali naročito boriti protiv dva fronta, gde su se morali boriti protiv svojih neslovenskih drugova, morali su se boriti za to, jer je tamo bio pokret za očuvanje integriteta svete krune Ugarske i za njihove šovinističke ciljeve, a taj njihov integritet zavili su bili u pakpapier komunizma. I prema tome, što je bilo, nije njima pravio g. ministar prepreke, nego ih je pravio nama socijal-demokratima, koji smo protiv njih povelili najuspešniju borbu.

G. ministar je zabranio sve zborove (**Ministar unutrašnjih dela Svetozar Pribičević:** Nema tamo uopšte ministarstva unutrašnjih dela!) Sam adjutant prve armije izjavio je, da je na izričnu naredbu g. ministra unutrašnjih dela zabranio na njegovoj teritoriji održavanje svih zborova. (**Ministar unutrašnjih dela Svetozar Pribičević:** Kakvih zborova? Kada?) U opšte svih političkih zborova. (**Ministar unutrašnjih dela Svetozar Pribičević:** Vojska je to tražila. Politički i nacionalni razlozi to traže). Medjutim stranka g. ministra unutrašnjih dela i stranka g. Stojana Protića drže svoje zborove širom cele Vojvodine.

Da ta zabrana bude još pristranija, činjeno je još i to, da su za sam dan 1. maja uzeti izvesni vidjeniji socijalisti za taoce samo za taj jedan dan, jer diktatura proletarijata mora se naročito dogoditi baš 1. maja; ona se ne može dogoditi 2. maja.

Oni su njih uzeli za taoce za onaj jedan dan, a sutradan bili su slobodni. (Dr. Svinjarev: U Somboru su uzeti i radikali.)

(**Ministar unutrašnjih dela Svetozar Pribičević:** Koja vlast je uzela taoce? Koji organi?) — U Somboru policija. Nakon zabrane 1. maja, želeći konsolidovanje države i nehoteci nasteti provokacijama, izdao je naš pokrajinski odbor u Novom Sadu jednu objavu na radništvo, gdje im kaže; da pošto je svaka proslava zabranjena, poziva radništvo, da ne izlazi toga dana na ulicu, da ne nasedne provokacijama, nego neka ostane kod kuće.

Taj je plakat bio štampan srpski i mađarski, jer najveći deo je mađarskih radnika. Šta je radila cenzura? Ona je prebrisala mađarski a dopustila srpski štampati. Na srpskom je slobodno, kaže, to, a na mađarskom ne, tako da se danas preko Dunava govori ovo je gore nego što je bilo u Mađarskoj.

G. Ministar se naročito okomio i uvek uzima za šišartu, izvinite gospodo za stran izraz, jer srpski izraz ne mogu da se setim, uzima uvek boljševizam i da sve radi protiv boljševizma i da boljševistički kongres ima boljševističku firmu a za cilj postavlja stvaranje nereda u našoj novo oslobodjenoj državi. U Subotici n. pr. ne dozvoljava nam kongres, zbog socijal-demokrata to je zabranjeno, a istoga dana drže građani povorku kroz Novi Sad i održavaju zbor na glavnoj pijaci.

I molim vas lepo, što je g. ministar policije trepeo da se u Vojvodini raširi, da se počne organizovati jedan izvesni broj tako zvanih boljševika, premda je on bio obavešten od Narodne uprave, ja pozitivno znam da je bio obavešten, da na demarkacionoj liniji stoje u Rusiji spremljeni proglassi na srpskom i hrvatskom jeziku koji treba da se bace u Vojvodinu i Jugoslaviju. Premda je g. Ministar policije bio izvešten od Narodne uprave u Novom Sadu, da je ovamo poslat jedan izvesni kadar organizatora boljševizma, on je lepo čekao dva meseca, dokle su isti i pojedine prostodušne ljude zadobili, nagovorili ih, i kad su ih nagovorili, onda vodu pušta sasvim lepo da se šeta po Novom Sadu, on te prostodušne ljude zatvara a samoga kolu (**Ministar unutrašnjih dela Sv. Pribičević:** To ne stoji g. poslaniče) Gospodin policijski veliki kapetan u Novom Sadu rekao je, da je izdao poternicu protiv jednoga koga je on optužio za uvredu Kralja, za pozivanje vojske da baci oružje i na pozivanje naroda na oružani ustanak. Taj se čovek šeta 6 nedelja po Beogradu; u Beogradu ga „nisu mogli naći“. U Novom Sadu znalo se da je ovde, no upravnik Beograda po naređenju veće vlasti nije ga mogao uhapsiti. (Ministar unutrašnjih dela

Sv. Pribičević: Nije rekao po mojoj naredbi.) Ja mislim da je g. Ministar Policije odgovoran za svoje organe i neka to pitanje s njima raspravi.

Iz sviju ovih fakata vidi se, da vama nije baš tako mnogo stalo do boljševizma, nego baš do one legalne socijalne demokracije, vama je baš stalo do toga da ugušite onaj legalni socijal-demokratski pokret. Taj je opasan za vas. (Žagor.) Ali, gospodo, isto to je radio Tisa, preko u Mađarskoj, i nikad nemojte zaboraviti da jedne iste prilike izazivaju jedne iste pojave.

Predsednik dr. Drag. Pavlović: Ima reč g. Ministar Unutrašnjih Dela.

Ministar Unutrašnjih Dela Svetozar Pribičević: — Molim vas, gospodo, samo nekoliko reči. Sednica je po mom mišljenju jako dugo trajala, ali sam dužan reći nekoliko reči na izjavu gospodina Bukšeka.

Povodom njegove tvrdnje, da se tamo zlostavljaju pojedini uhapšeni, moram reći povodom toga to, da sam tražio izveštaj od bosanske vlade, jer sam dobio pre njegova govora jednu dostavu o tome. Gospodin Bukšeg nije kazao koji su organi to učinili. On je spomenuo jednog poručnika a nije kazao, jesu li bili vojni organi ili organi civilni, ali svakako će se u toj stvari narediti strogi izvid i neka gospodin bude uveren, da će krivci biti strogo kažnjeni ako se dokaže, da su zlostavljali ljude batinama. Medjutim veliko je pitanje, dali to stoji. Takve dostave dolaze i iz drugog kraja i one postoje, pa kad su povedene istrage, došlo se je do toga da takve dostave nisu istinite.

Ja sam išao tako daleko, da sam tražio, da se ta stvar pregleda i na tome osnovu moći će se stvar ocjeniti.

Što se tiče tvrdnje gospodina Tušanovića upravo se moram čuditi ovakvim tvrdnjama. Jer ona se neprestano direktno protive činjenicama. Gospodin Tušanović napada me zato što nijesam još radikalniji i aktivniji u gonjenju i istrebljenju boljševizma, tako mi se čini. Gospodin Tušanović mi prigovara, što nisam još više hapsio boljševičke propagatore. Dakle priznajete, da ih treba hapsiti i meni je ovo priznanje dragoceno. Ali budite uvjereni gdje god sam imao povoda za to, i u konkretnom slučaju postoji moja naredba za hapšenje i postoje akti o tome, i uvek sam pripravan da ih ovde iznesem, jer za ono što tvrdim uvijek imam dokaz. Koga gospodin Tušanović mistificira, ja neznam, to je njegova stvar.

Predsednik dr. Drag. M. Pavlović: — Ima reč gospodin Korać.

Vitimir Korać: — Ja bih molio gospodo, da mi dozvolite, da sutra uzmem zaključnu reč. (Glasovi: To ne može.)

Ja moram da reflektiram na neke stvari, koje su ovde rečene. Meni je žao što se niko od gospode iz drugih stranaka nije javio za reč a ovo su po mome uverenju tako važne stvari, da na njih treba potrošiti dve sednice, te da se ovakvi događaji razjasne. Politička važnost ovih događaja je kolosalna, i ja sam jasno kazao u svom referatu, da su pojedini ljudi šetali po čitavoj Jugoslaviji, da su za njima izdane poternice, pa oni su delili ove letke a policija ih je tražila po čitavoj Jugoslaviji. Oni su bili na kongresu. Gospodin Ministar policije ima tačan izveštaj sa kongresa i znao je šta se tamo događa. On je pustio da se ti letci raznose po čitavoj državi i sad su toliki ljudi stradali. Onaj koji se uhvati u nelegalnoj borbi, neka snosi konsekvence svog rada, s kojima se napred mora biti na čisto i treba ga uhaptisiti da se spasi druge, koji nisu na čisto s tim konsekvencama. Mi to tražimo, ali mi to ne tražimo za one, koji se hvataju legalne borbe. Mi priznajemo potrebu da se uhapsu oni, koji su krivi, ali ne možemo pristati nikako na to, da se hapse ljudi, koji nisu krivi. To treba da se konstatuje, da se sa znanjem policije to radilo. Ja neću dalje da govorim, kad gospodin Ministar bolje zna nego ja, šta se dogodilo na kongresu. G. Ministar Unutarnjih Dela — kako sam izvešten — odmah sutra dan je tačno sve znao što se dogadalo ne samo na plenarnim sednicama, već i ono, što dogadalo i u pojedinim odborima. On je znao i više nego drugi učesnici na kongresu, jer je bio tačno obavješten, što je sve bilo u Verifikacijonom Odboru Kongresa.

To sam hteo konstatovati da se zna, da je policija znala, šta se radi na kongresu. Zašto se dakle dopušta da letaci idu po celoj državi i da policija ne uhapsuje glavne aranžere te akcije (Ministar Unutarnjih Dela, Sv. Pribičević: Koga nismo uhapsiti?) Pa na primer Lazu Vukičevića.

Ministar Unut. Dela Sv. Pribičević: Dok ga uhvatimo i njega ćemo zatvoriti.

Vitimir Korać (nastavlja): On je šetao po Beogradu za celo vreme kongresa, a za to je znala policija, a za njim je bila izdana teračica, pa ga ipak nije htela uhapsiti. Ja konstatujem te stvari, da je policija znala, šta je bilo na kongresu, i da nije bio uhapšen čovek, koji je to sve aranžirao.

Ministar Unut. Dela Sv. Pribičević: Ja nisam znao, da je tu!

Vitimir Korać (nastavlja): Moje je uverenje, a uverenje je i sviju socijalista, da policija ima velikog udela u provokaciji ovih događaja. Ovi događaji su izvedeni, izvršeni s namerom, da se stegne sloboda socijalne demokratije u Jugoslaviji.

Iz sviju ovih razloga ja predlažem ovaj motivisan prelaz na dnevni red:

Privremeno Narodno Predstavništvo poziva vladu, da obustavi iznimne mjere protiv radničke klase i socijalističkog pokreta, da uhapšene radnike prigodom proslave 1. svibnja pušti na slobodu, odnosno da ih odmah izruči nadležnim sudovima, da obustavi sprečavanje slobode sastajanja, štampe i udruživanja, da čim pre sredi prilike u administraciji zemlje, kazni policijske provokatore, ukine preke sudove i smjesta obustavi izgone radnika. Konačno poziva vladu, da energično pridje radu na socijalnim reformama i odmah podnese osnovu izbornog reda za izbor Ustavotvorne Skupštine.

Beograd, 27. V. 1919.

Melhiar Čobal s. r.

Vitomir Korać s. r.

Dr. Lončar s. r.

A. Kristan s. r.

Dušan Tušanović s. r.

Vasa P. Knežević s. r.

J. Kopač s. r.

Vilim Bukšeg s. r.

Josip Petejan s. r.

Dr. Milan Sekulić s. r.

Vitomir Korać: Ja mislim da je u ovome motivisanom prelazu sve rečeno. Ako Vlada ne želi tu politiku što ju je otpočela posle zabrane proslave 1. maja dalje da vodi ona može mirne duše prihvatiti ovako motivisan prelaz na dnevni red. Ali ako ona želi staviti socijal-demokrate van zakona, onda će Vlada ovaj dnevni red odbiti.

Predsednik Dr. Drag. Pavlović: — Ima reč g. Dr. Vladimir Čorović.

Dr. Vladimir Čorović: — Zadovoljavajući se izjavom koju je dao g. Predsednik Ministarstva i

g. Ministar Unutarnjih Dela, ja predlažem prost prelaz na dnevni red.

Predsednik Dr. Drag. Pavlović: — Ima reč G. Ministar Unutrašnjih Dela:

Ministar Unutrašnjih Dela Svetozar Pribićević: — Ja moram da kažem to, da neke od stvari kojé je g. Korać izneo u ovome predlogu za prelaz na dnevni red, same se po sebi razumeju, jer Vlada ne namerava da sastanke ograniči i održi permanentnu zabranu skupština i da smeta udruživanja građana. Ali u ime Vlade ne mogu prihvatiti taj dnevni red, jer bi se sumnjalo u intencije Vlade i u ime Vlade ja mogu prihvatiti samo prost prelaz na dnevni red. A ogradujem se najodsudnije protiv toga i protestujem da je policija provocirala ove događaje i da je njena tendencija bila da provocira.

Predsednik Dr. Drag. Pavlović: — Pošto je pretrés svršen sad ćemo pristupiti odluci. Glasaće se najpre za prost prelaz na dnevni red a posle za motivisan prelaz na dnevni red. Glasaće se ustajanjem i sedenjem. Ko je za prost prelaz na dnevni red, on će sedeti, a ko je protiv on će ustati (Većina sedi).

Objavljujem da je primlen prost prelaz na dnevni red. Prema tome svršena je stvar.

Ovu sudnicu zaključujem, a zakazujem drugu sutra u 4 sata posle podne, odnosno u 16 sati sa ovim dnevnim redom: 1. verifikacija izbora Uroša Brkića i 2. zakonski predlog o budžetskim dvanaestinama. (Prima se.)

Sednica je zaključena u 21 i pol časova.

Video Sekretar Dr. Dragutin Lončar.

INTERPELACIJE

26. redovnog sastanka Narodnog Predstavništva držanog dne 27. maja 1919. u Beogradu

Interpelacija

Milana Marjanovića, Narodnog poslanika na gospodina Ministra Vojnog i Mornarice.

Mnogi naši vojnici našli su smrt u morima zbog torpiranja brodova. Dok smo bili na Krfu mogli smo čuti, da su neki brodovi pušteni na put bez ikakvog osiguranja, i da su ljudi upućivani na putovanja preko mora bez ikakve službene potvrde, kao što je slučaj sa jednim brojem penzionera, koji su iz Soluna upućeni u Afriku, a iz Afrike vraćeni na Krf, te su pretrpeli torpediranje i neki smrt našli u moru.

Mnogi se roditelji, mnoge žene i deca još nadaju povratku svojih milih i dragih, a oni su davno našli smrt u moru. Niko ih ne obaveštava i stoga mnogi ne mogu ni invalidske potpore da urede.

Sve ovo daje mi razloga, da umolim G. Ministra Vojnog i Mornarice za odgovor na ova pitanja:

1. Koliko je brodova i kad torpidirano, a na istima da je bilo i Srba?

2. Koliko je Srba propalo, ima li podataka o njihovim imenima i mestima rođenja? Može li G. Ministar objaviti njihova imena, i dan smrti? Kad će to učiniti?

Inerpelacija

Milana Marjanovića, narodnog poslanika na
G. Ministra Finansije.

Izvesno je poznato i g. Ministru Finansija da ima dosta slučajeva da su pojedini blagajnici prijavili na Krf, kako su im nestala novčana dokumenta na putu preko Albanije i Crne Gore. Mahom se brane, da su im se konji sa tovarima u kojima su bila dokumenta preturili i akta u ponorima i vodi propala. Ima ih koji su navodili, da nisu stigli iz kasa novac da spasu, a ima ih takvih, kojima je novac uz put pokraden.

Čast mi je umoliti g. Ministra, da izvoli odgovoriti:

1. Koji blagajnici, ma iz koje grane državne administracije, nisu položili računa o svojim kassama?

2. Koji se blagajnici i drugi činovnici poimence brane time, da su im dokumenta propala bila zbog preturanja konja u ponore. bilo zbog krade, bilo što novac i dokumenta iz Srbije nisu mogli pđneti, i u opšte ma na koji drugi način?

3. Kolika je suma šteta a kolika kod svakog poimence?

4. Šta je preduzimano, da se po zakonu utvrde štete i odgovornost ili nesvesnost odgovornih lica, ako do sada nije ništa preduzimano, šta misli G. Ministar preduzeti?

24. maja 1919. god.

Beograd.

Milan Marjanović

Narodni poslanik.

Interpelacija

Milana Marjanovića, narodnog poslanika na Gospodina Ministra Unutrašnjih Dela.

Kad je neprijatelj ušao u Srbiju Vlada je našla za umesno da poveri g. Ministru Unutrašnjih Dela izvršenje evakuacije muškaraca, koji još nisu bili dorasli za regrutovanje u vojsci. Radi izvršenja ove evakuacije g. Ministar Unutarnjih Dela, po pouzdanom saznanju, imao je na raspoloženju novčanih sredstava, koja je dao organima da bi na teškom putu održali živote dece.

Na Krfu podnesena je interpelacija, kojom je traženo od g. Ministra Unutrašnjih Dela da odgovori o sudbini te dece, ali Narodna Skupština i srpski narod ostao je bez ikakvog obaveštenja.

Medutim i narodni poslanici i toliki drugi Srbi imali su prilike da vide mnogu decu napuštenu, da vide i čuju za mnoge smrtne slučajeve.

Roditelji, braća, sestre koje su decu poverile državnoj vlasti prema naredbi, da im se deca sa-

čuvaju, ne mogu biti ravnodušni zbog gubitka dece. A isto tako i ostali narod Srbije. Oni traže da im se javno položi računa o tome, šta je bilo sa tim podmlatkom?

Da se srpskom naródu da odgovor, obnavljam pitanje, još na Krfu pokrenuto, i molim g. Ministra da mi izvoli odgovoriti:

1. Koji su policijski organi povelili dečake radi evakuacije?

2. Kojima je organima poimenično i kolika suma novaca stavljena na raspoloženje radi evakuacije dečaka?

3. Koji su poimence organi predali gde i kome i koliko dečaka?

4. Da li je i koliko dečaka propalo na putu, koji je organ te propale primio na evakuisanje?

5. Da li su gde, kako i kada oni organi koji su primili novac za ovu svrhu položili računa o utrošku novca ili državnoj kasi vratili neutrošene sume?

6. Je su li im računi priznati kao ispravni; i

7. Šta misli gospodin Ministar preduzeti protiv onih za koje je dokazano, da su bili nesavesni, a naročito, ako je još i smrt dece posledica nesavesnosti državnog organa.

24. maja 1919. god.

Beograd.

Milan Marjanović

Narodni poslanik.

Interpelacija

na gospodina Ministra za ishranu i obnovu zemlje.

U januaru mesecu o. g., na poziv načelnika sreza Jadranskog, sastao se je zbor iz celog sreza od sviju kmetova, odbornika i iz svakoga sela po 5 do 6 najvidenijih gradana, radi obrazovanja jednog odbora sreskog za ishranu naroda, i odbora sreskog Crvenog Krsta. Zbor je izabrao sreski odbor za ishranu i u svakoj opštini a tako isto sreski odbor za Crveni Krst za srez i za svaku opštinu po 5 članova.

Sreski odbor za ishranu konstituisao se i izabrao za svoga predsednika Načelnika Sreskog g. Milutina Stojnića. Odmah u prvoj svojoj sednici rešio je, da iz svoje sredine izabere 4 člana odbora, koji će otići g. Ministru za ishranu i tražiti da se narodu sreza Jadranskog odobri, da može dobiti 30.000 kg. šećera i 20 do 30.000 kg. brašna i drugih namirnica i izabrao je (odredio) gg. Iliju Josipovića narodnog poslanika, sa još 3 člana iz Loznice. Odmah su otišli g. Ministru za ishranu sa punomoćijem odbora i dobili dozvolu da za srez Jadranski nabave šećer i brašno.

Po toj dozvoli oni su doneli u srez 28.400 kg. šećera i nekoliko hiljada kg. brašna.

Ja sam doznao da je g. Ilija Josipović narodni poslanik, kao i punomoćnik odbora sreskog, poverio poverenje i Sreskog Odbora i Gospodina Ministra za Ishranu u sledećem:

1. Nije predao celu količinu šećera koju je g. Ministar odobrio srezu, a tako isto i brašno.

2. Da je od dobivenog šećera za srez prodao u Rumi g. Lazaru Vračariću tamošnjem trgovcu 10.000 kg. po 14 kruna, i još nekom tamošnjem trgovcu 10.000 kilograma po 16 kruna, a u srez doneo samo 28.400 kg. šećera.

3. Podneo neki račun o donetom šećeru koji ni do danas sreskim odborom nije odobren.

4. Doneti šećer on je lično prodavao opštinama po K 9.90 i to kome je hteo dati a privatnicima je prodavao i skuplje. Čak prodavao ga je i Filipu Joviću iz Borine, kao trgovcu koji ga je prenosio u Bosnu.

U ovakom postupku g. Ilije ima krivice i do načelnika sreza Jadranskog, kao nadzorne vlasti i

kao predsednika sreskog odbora za ishranu, što nije sa odborom ispitao šta je g. Ilija nabavio za srez, šta košta i po koju cenu treba narodu izdati.

Narod je u varoši Loznici u srezu Jadranskom ovakvim radom od strane vlasti i poverenika nezadovoljan, i prinuden da lično pojedine opštine dolaze ovde u Beograd i kupuju po vašoj dozvoli namirnice u šećeru, soli i drugo.

Tražim da g. Ministar pred Narodnim Predstavništvom odgovori:

Jesu li mu poznata pomenuta nebriženja sreskog načelnika kao predsednika odbora sreskog za ishranu, i zloupotrebe g. Ilije Josipovića narodnog poslanika sa šećerom i brašnom nabavljenog za narod?

I hoće li narediti istragu po ovoj interpelaciji, ako do sada nije vodena, te da krivci pred sudom odgovaraju?

Beograd, 26. maja 1919. god.

Interpelant

Josif Bojinović, s. r.
narodni poslanik.

